

Marja Leskinen

TILAA STAGELLE JA MAKERSPACELLE

Kirjastotilojen muutoksia 1980-luvulta nykypäiviin

TILAA STAGELLE JA MAKERSPACELLE

Kirjastotilojen muutoksia 1980-luvulta nykypäiviin

Marja Leskinen
Opinnäytetyö
Kevät 2017
Kirjasto- ja tietopalvelun
tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma

Tekijä: Marja Leskinen

Opinnäytetyön nimi: Tilaa stagelle ja makerspacelle – Kirjastotilojen muutoksia 1980-luvulta nykypäiviin

Työn ohjaajat: Ulla Virranniemi ja Teija Harju

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2017

Sivumäärä: 54 + 3

Opinnäytetyön lähtökohtana oli pitkäaikainen kiinnostus erilaisia kirjastotiloja ja kirjastoarkkitehtuuria kohtaan. Tästä lähtökohdasta tutkimusongelmaksi rajautui, millaisia muutoksia ja uudistuksia kirjastotiloissa on tapahtunut 1980-luvulta näihin päiviin. Työn toimeksiantajana on Oulun ammattikorkeakoulu.

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa siitä, miten kirjastoissa 1980-luvulla alkanut voimakas teknistyminen ja toisaalta kirjaston muutos yhteiseksi olohuoneeksi ja tapahtumatilaksi on muokannut kirjastoa. Opinnäytteessä selvitettiin, miten alun perin kokoelmakeskeisen kirjaston tarpeisiin suunnitellut tilat taipuvat niin sanotun tapahtumakirjaston vaatimuksiin. Lisäksi työssä on tarkasteltu, mihin suuntaan muutos kirjastoa ja kirjastotiloja vie tulevaisuudessa.

Opinnäytetyön tietoperustassa on luotu katsaus sekä kirjastotilojen historiaan että kirjastotiloista ja kirjastojen roolista käytyyn keskusteluun. Julkinen keskustelu korostuu tietoperustassa varsinkin uudempien kirjastotilojen kohdalla, sillä niistä on vain vähän tutkimustietoa. Tutkimusmenetelmänä opinnäytteessä on laadullinen tutkimus. Tietoa kirjastotiloista ja niihin tehdyistä ja mahdollisista tulevista muutoksista on saatu kolmen eri vuosikymmenellä rakennetun kirjaston kirjastotoimenjohtajan ja henkilökunnan haastatteluilla. Tuloksia on analysoitu sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimuksen mukaan varsinkin vanhemmissa kirjastoissa on joko tehty tai aiotaan lähitulevaisuudessa tehdä isoja remontteja. Syynä on muun muassa, että kirjastoihin on toivottu lisää kokoustilaa, hiljaista työskentelytilaa ja tilaa tapahtumille. Yksi uusista kirjastotilan muodoista on makerspace eli paja, joka antaa tilan ja välineet asiakkaiden, yhteisöjen ja yritysten käyttöön. Kirjastoautomatisaatio puolestaan on ottanut paikkansa kaikissa kirjastoissa, mutta ei ole itsestäänselvyys, että kaikissa kirjastoissa olisi esimerkiksi sekä lainaus- että palautusautomaatti. Tutkimustulosten mukaan kirjastot tekevät muutoksia ja remontteja kukin omaan tahtiinsa: jotkut ovat tehneet jo monia uudistuksia, kun jossakin kirjastossa vasta käynnistellään ensimmäistä.

Opinnäytetyö on yhteenvedo niistä tilamuutoksista ja haasteista, joita yleisillä kirjastoilla tänä päivänä on niiden palvellessa ja houkutellessa sekä uusia että vanhoja asiakkaita. Opinnäyte ei anna remonttiohjeita, vaan pikemminkin tietoa ja vinkkejä, miten tilahaasteita on ratkottu ja millaisia muutoksia kirjastoissa on tehty ja tehdään.

Asiasanat: kirjastotila, kirjastorakennukset, kirjastoarkkitehtuuri, kirjastonkäyttö, muutos, kirjastopalvelut, kirjastotyö

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Library and Information Services

Author: Marja Leskinen

Title of thesis: Room for Stage and Makerspace – The Changes in the Library Spaces the 1980 – present

Supervisors: Ulla Virranniemi and Teija Harju

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2017 Number of pages: 54 + 3

The starting point this thesis is the authors long time interest in public library buildings, library spaces and library architecture. The main goal of this thesis is to find out what kind of changes and renovations there have been carried out in physical spaces of public library since the 1980s. The thesis was commissioned by Oulu University of Applied Sciences.

The fast development of the information technology started in the 1980s and also took place in libraries. At the same time public libraries in Finland were redefined to be a common livingroom and place for organized events. This means that increasing number of events have been taken place in libraries. In the thesis, it was studied how the old collection based library building has been transformed to be a place of many activities and events. It is also studied out what the future trends of public library spaces are like.

In theoretical background of the thesis, there is an overview on the history of Finnish library buildings and spaces. Nother part of the theoretical background deals with the public conversation of the library spaces and the future library. The discussion has been lively for the past few years. So even if there is only little reseach material of the new library spaces and architecture, the public conversation is very lively and diverse. In the thesis has been used qualitative content analysis. Information about library spaces, changes, renovations and future renovations has been collected from three libraries by email interviews. Directors of libraries and librarians answered the survey.

Renovation have been and are going to be done in the older library building in the future. Library customers need and request more space for meeting, quiet working and event organizing. One new form of library space is for example makerspace which gives space and tools not only all customers, but also for communities and companies to create and work together. Library automation has taken place in every library but it is by no means self-evident, that every library has both self-service checkout and self-service return systems. According this study reforms and renovations are carried out at the different space: some libraries have already undertaken many reforms while some others are only starting with reform.

The thesis is a summary of the changes and challenges that public libraries face today when they serve and invite both new and old customers. This thesis does not give renovation advice rather this provide information and ideas of how libraries of different age has renovated their spaces.

Keywords: library spaces, library building, library architecture, library service, library automation, event, makerspace

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	KIRJASTON ROOLI KUNNASSA JA YHTEISKUNNASSA	9
3	MUUTTUVA KIRJASTO — KIRJASTOTILA TUTKIMUSKOHTENA.....	11
3.1	Kirjastotilojen ja -rakentamisen historia	11
3.2	Kirjastoarkkitehtuurin tutkimus.....	14
3.3	Kirjastotila tänään: yhteinen olohuone ja kolmas tila	17
3.4	Näkyviä muutoksia ja pysyviä käytäntöjä	20
3.5	Helsingin keskustakirjasto – uuden sukupolven kirjastotila	21
3.6	Tulevaisuuden kirjastotiloja ja -malleja maailmalta	23
4	TUTKIMUSMENETELMÄ	26
4.1	Laadullinen tutkimus.....	26
4.2	Menetelmänä haastattelu	27
4.3	Havainnointi verrokkikirjastoissa	28
4.4	Haastatteluaineiston sisällönanalyysi	29
5	TUTKIMUSKIRJASTOT.....	31
5.1	Kuusamon pääkirjasto	31
5.2	Kemin kaupunginkirjasto	31
5.3	Limingan kunnankirjasto.....	32
5.4	Verrokkikirjastot.....	32
6	MUUTOKSEN MERKIT – TUTKIMUSTULOKSET	34
6.1	Tilajärjestelyjä ja remontteja	34
6.2	Käsikirjastot ja musiikkihuoneet kiertolaisina.....	36
6.3	Kokoontumistiloja, tapahtumatori ja stage	36
6.4	Kirjasto etätyötilana ja hiljaisena tilana	37
6.5	Kokemuksia tiloista ja niiden toimivuudesta	38
6.6	Yllätyksiä ja pohdintaa kirjaston tulevaisuudesta.....	39
7	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	42
7.1	Tapahtumakirjasto on löytänyt paikkansa – ja tilat	42
7.2	Hiljainen tila ja makerspace: molemmille on tarvetta	43
7.3	Iso kirjastotila muuntuu moneksi	44
8	POHDINTA	46

LÄHTEET.....	49
LIITTEET	55

1 JOHDANTO

Tarkastelen opinnäytetyössäni *Tilaa stagelle ja makerspacelle* kirjastotiloissa 1980-luvulta aina nykypäiviin tapahtuneita muutoksia. Tämän ajanjakson valitsemista perustelen niillä monilla sekä kirjastoasiakkaaseen että -henkilökuntaan vaikuttaneilla muutoksilla, joita tuona aikana on kirjastoissa tapahtunut. 1980-luvulla alkoi kirjastorakentamisen osalta vilkas jakso, jota Kirsti Kekki (2013, 53) nimittää kukoistusajaksi ja kirjastotilojen historiaa tutkinut Hanna Aaltonen (2009, 580) puolestaan kirjastorakentamisen toiseksi kierrokseksi. Tuolloin Suomeen rakennettiin kaikkiaan yli 200 kirjastoa: lukuisia kunnankirjastoja sekä vastaavasti kaupunkiarkkitehtuurin maamerkkejä paraatipaikoille, kuten Oulun kaupungin pääkirjasto ja Tampereen pääkirjasto Metso. 1980-luvulla kirjastosta tuli kunnallinen peruspalvelu, ja talouden nousukauden aikana kirjastotiloihin oli varaa panostaa pienilläkin paikkakunnilla.

Samaan aikaan alkoi tietotekniikka ottaa jalansijaa myös kirjastoissa, ja muutos on jatkunut siitä asti välillä vauhtiaan kiihdyttäen. Tämä kehitys on tärkeä muutostekijä kirjastoissa, ja juuri uusi tekniikka on luonut kirjastojen arkeen ja kirjastotiloihin monenlaisia muutostarpeita ja -paineita. Konkreettisia esimerkkejä tästä on, että nyt jokaisesta kirjastosta löytyvät asiakaspäätteet, ja lähes jokaisesta kirjastosta palautus- ja lainausautomaatti tai ainakin jompikumpi.

Kirjastotilan muutoksesta ja erityisesti sen muuttuneesta merkityksestä kertoo myös se, että tilat mainitaan vuoden 2017 alussa voimaan tulleessa uudessa kirjastolaissa (6 §; Yleisen kirjaston tehtävät). Siinä todetaan, että kirjaston tulee tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelelyyn ja kansalaistoimintaan sekä edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua. Edelleen tämän tehtävän hoitamiseksi yleisellä kirjastolla tulee olla tarkoituksenmukaiset tilat, ajantasainen välineistö sekä riittävä ja osaava henkilöstö. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016, 6§.)

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmä on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Menetelmää puoltaa se, että kyseessä on edelleen käynnissä oleva kehitys ja muutos, jonka piirteitä ja vaikutuksia kirjaston arkeen haluan tutkimuksessani selvittää. Uusi asia muutos on siinä mielessä, että tätä esimerkiksi lähikirjastossa silmin havaittavaa muutosta ei ole Suomessa kovin paljon tutkittu ja kartoitettu, vaikka siitä on julkisuudessa keskusteltu paljon.

Kartoitan kirjastotilojen muutoksia ja muutostarpeita haastatteleamalla kolmen eri vuosikymmenellä rakennetun kirjaston johtajia ja kirjastohenkilökuntaa Pohjois-Pohjanmaan maakunnasta. Näiden kolmen kirjaston rinnalla tarkastelen kahta verrokkikirjastoa. Laadullisen tutkimuksen ja haastatteluiden sisällönanalyysin avulla pyrin saamaan syvempää tietoa niistä syy- ja seuraussuhteista, jotka kirjastotilaa ovat muokanneet ja edelleen muokkaavat. Kirjastoammattilaisten haastatteluilla pyrinkin kartoittamaan paitsi kirjastotiloja kuluneiden reilun kolmen vuosikymmenen aikana kohdanneita konkreettisia muutoksia, myös niitä mahdollisia muutospaineita ja -tarpeita, joita kirjastoissa on koettu ja havaittu. Näiden avulla pyrin saamaan selville myös mahdollisia tulevaisuuden trendejä.

Kiinnostukseni erilaisia kirjastotiloja kohtaan on vanhaa perua, sillä esimerkiksi matkoilla olen pyrkinyt tutustumaan uuden paikkakunnan kirjastoon. Tutustuminen ennestään vieraaseen kirjastoon on jännittävä tutkimusmatka. Näillä tutustumiskäynneillä olen kuin huomaamattani alkanut kiinnittää huomiota eri ikäisiin kirjastotiloihin, niiden tilaratkaisuihin, arkkitehtuuriin, sisustukseen; yhtäläisyyksiin ja eroihin. Koska kirjastotiloja on monenlaisia – arkkitehtien kirjastoiksi suunniteltomia rakennuksia ja vastaavasti aiemmin muussa käytössä olleisiin rakennuksiin saneerattuja kirjastotiloja – on muutoksia toteutettu ja ratkaistu hyvin eri lähtökohdista ja siksi hyvin eri tavoin. Tästä kiinnostuksesta jalostui lopulta aihe opinnäytetyöhön. Voikin siis hyvällä syyllä ja pilke silmäkulmassa sanoa, että en varsinaisesti valinnut tätä aihetta opinnäytetyölleni, vaan aihe valitsi minut ja vieläpä paljon ennen kirjasto- ja tietopalvelun opintojen aloittamista. Uskon, että opinnäytetyöni edetessä pääsen jälleen tutkimusmatkalle kirjastotiloihin, mutta tällä kertaa tarkoitus on sukeltaa pintaa syvemmälle laadullisen tutkimusmenetelmän keinoin. Opinnäytetyön tilaaja on Oulun ammattikorkeakoulu.

2 KIRJASTON ROOLI KUNNASSA JA YHTEISKUNNASSA

Kirjasto on tärkeä palvelu niin pienessä kunnassa kuin isossa kaupungissakin. Helsingin kaupungin kirjastotoimen johtajan Tuula Haaviston mukaan (2016, viitattu 31.10.2016) kirjastot ovat nykyään tärkeä osa elinvoimaista kuntaa, ja ne inspiroivat kansalaisia kokeilemaan uutta teknologiaa, mahdollistavat luovia kumppanuuksia ja rohkaisevat verkostoitumaan. Edelleen hänen mukaansa kirjastosta saa monipuolisia virikkeitä, siellä voi tavata tuttuja ja uusia ihmisiä sekä törmätä odottamattomiin ilmiöihin (Haavisto 2016, viitattu 31.10.2016). Toisaalta kysymykseen, mikä tai mitä kirjasto on, voi edelleen saada yksinkertaisimmillaan vastaukseksi luonnehdinnan paikasta, josta voi lainata kirjoja. Kirjaston tämän päivän moninaisesta roolista voikin todeta, että jollekin asiakkaalle juuri jälkimmäinen on se kirjaston tärkein tehtävä, mutta moni on löytänyt myös Tuula Haaviston kuvaileman kirjaston.

Kirjaston roolista yhteiskunnassa voi todeta, että Suomessa kirjasto on instituutio ja ylpeydenaihe: juhlapuheissa se on esimerkkinä hyvinvointivaltion kansalaisilleen tarjoamista lukuisista palveluista sekä lähidemokratiasta. Kirjasto ja sen asiakaspalvelu saavat lähes poikkeuksetta kiitosta aina, kun kansalta kysytään kunnallisten palvelujen laadusta ja tärkeydestä. Näin siitäkkin huolimatta, että kirjastojen määrärahoja on leikattu radikaalisti sitten taloudellisesti hyvien vuosien. Muutoksia ja uhkakuvia kirjastojen tulevaisuudesta ovat tuoneet myös kuntarakenteen uudistaminen ja kuntaliitokset. Vaikka Suomen kuntakartta on ollut melkoisessa myllerryksessä kuntaliitosten takia, ei lakkautetun kunnan kirjastoa ole kaikissa tapauksissa suljettu, vaan siitä on tullut yksi uuden kunnan lähikirjastoista. Toisaalta lakkautuksiltakaan ei ole välttytty esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, joissa yhdistyneiden kuntien kirjastot ovat sijainneet hyvin lähellä toisiaan.

Kirjaston merkitystä tämän päivän kuntapalveluna korosti myös Kuntaliiton varatoimitusjohtaja Timo Kietäväinen maaliskuussa 2016 pidetyssä Kuntaliiton vaikuttavuusseminaarissa. Kietäväisen puheen otsikkona oli tuolloin *Kirjastojen rooli elinvoimaisessa kunnassa*. Hänen mukaansa kuntalaisten arviot käyttämistään kirjastopalveluista ovat aina olleet korkeat, ja tästä voikin päätellä, että toiminnalla on merkitystä. Kietäväisen mukaan kirjastopalvelujen käyttäjät kokevat, että kirjasto parantaa heidän elämänlaatuaan ja hyödyttää heitä monella muullakin tavalla. Siksi kirjastopalveluja onkin kehitettävä lähipalveluina, joissa näkyvät paikallis- ja aluetason erityispiirteet ja asiakaslähtöisyys. (Kietäväinen 2016, viitattu 29.9.2016.)

Kirjaston tehtävää lähipalveluna korostaa myös uusi kirjastolaki. Jo lakiluonnoksen johdannossa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 31) todetaan, että Suomessa on kansainvälisesti arvioiden laadukas kunnallinen kirjastojärjestelmä. Kirjastopalvelut ovat saatavilla melko tasaisesti eri puolilla maata, sillä puolet suomalaisista asuu enintään 1,9 kilometrin etäisyydellä ja peräti 75 prosenttia enintään 3,5 kilometrin etäisyydellä lähimmästä yleisestä kirjastosta. Toisaalta juuri kunta- ja aluerakenteen muuttuminen, muutokset ikärakenteessa, maan sisäinen muuttoliike ja maahanmuutto vaikuttavat yleisten kirjastojen toimintaan, ja tässä onkin tapahtunut selvä toimintaympäristön muutos verrattuna edellisen lain voimaantuloon vuonna 1998. Edelleen näiden seurauksena yleisiltä kirjastoilta edellytetäänkin aiempaa monipuolisempaa ja moniarvoisempaa toimintaa ja palveluja, luonnoksessa todetaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 31.)

Kirjaston tärkeydestä kuntataajamassa kertoo myös Suomen ympäristökeskuksen raportti, jonka mukaan alakoulu, kirjasto ja päivittäistavarakauppa ovat edelleen aitoja lähipalveluita, ja niitä löytyy suurimmasta osasta pieniä eli noin 200–500 asukkaan taajamia, kun esimerkiksi yläkoulu ja apteekki yleistyvät vasta yli 1000 asukkaan taajamissa. (Suomen ympäristökeskus 2016, viitattu 29.9.2016.)

Kirjaston roolia yhteiskunnassa linjasi myös vanha kirjastolaki. Vuoden 2016 loppuun voimassa olleessa laissa kirjaston tavoitteita oli muun muassa edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen, sekä edistää virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä. (Kirjastolaki 1998/904, 2§.) Erona uuteen kirjastolakiin (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016) on, että uudessa laissa kirjastoille on määritelty omat, valtakunnalliset ja alueelliset tehtävät. Kirjastojen merkitykseen ja sijaintiin on ottanut kantaa myös opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen (kok.):

Kirjastojen perustehtävä tulee varmasti säilymään, mutta jatkossa kirjastot ovat varmasti yhä enemmän siellä missä ihmisetkin. Kirjasto voisi lisäksi monipuolinen tapaamispaikka, jossa erilaiset kulttuurit ja ihmiset pääsevät kohtaamaan. – – Kirjastojen merkitys suomalaiseen sivistykseen ja oppimiseen koulujen tukena on niin merkittävä, että myös tulevaisuudessa pidän kiinni periaatteesta, että jokainen kunta tarjoaa jatkossakin kirjastopalveluita. (Koivu 2016, viitattu 25.1.2017.)

3 MUUTTUVA KIRJASTO — KIRJASTOTILA TUTKIMUSKOHTENA

Kirjastojen muutosta nykyiseen suuntaan ennakoivat vuonna 1986 tutkijat Hanna Aaltonen ja Joni Carlson (1986, 86), jotka visioivat kirjastokulttuurin murrosvaihetta ja tulevaisuutta *Suomalaista kirjastoarkkitehtuuria* -teoksessaan. He toteavat, että tulevaisuuden kirjastossa tietoa on yhä enemmän saatavilla vain elektronisista tietovarastoista, ja tämä taas tulee suuresti vaikuttamaan myös yleisiin kirjastoihin, mikäli nämä edelleen toimivat kansalaisten tiedon saannin turvaajina. Kirjoittajat pohtivat muutosta myös kirjastotilojen kannalta:

Palataanko lukupulpetteihin, joissa kirjastonkäyttäjät ovat päätteiden ääressä ja kirjat ovat vain museaalisia koristuksia? Vai tuleeeko kirjastosta ainoastaan tietojärjestelmän raken- nus- ja tallennuspiste, toimisto tai tietotehdas, johon käyttäjät ottavat yhteyden päätteiltään kotoaan? Tarvitsemmeko enää tiedon temppeleitä ja yhteisiä olohuoneita? (Aaltonen & Carlson 1986, 86.)

Kirjoittajien kysymyksiin on tänään jälkiviisaana helppo vastata toteamalla, että kirjastossa tosi- aan istutaan nykyisin päätteidenkin ääressä, mutta toisaalta perinteinen kirja on pitänyt pintansa yllättävänkin hyvin ja sinnikkäästi, ja e-kirja on vastaavasti edelleen yllättävän marginaalinen ja pienen joukon käytössä. Jossakin määrin tutulta kuulostaa kuitenkin ajatus tietojärjestelmän ra- kennus- ja tallennuspisteestä, toimistosta tai tietotehtaasta, johon asiakkaat ottavat yhteyden omilta päätteiltään: kirjaston sähköistä kokoelmaa ja verkkokirjastoahan kirjoittajat näyttäisivät jo hahmottelevan. Nykyisiin tiedon temppeleihin ja yhteisiin olohuoneisiin on kuitenkin kuljettu pitkä matka suomalaisen kirjaston ja kirjastotilan historiassa.

3.1 Kirjastotilojen ja -rakentamisen historia

Kirjastoarkkitehtuuri on muotoutunut kokoelma-ajattelun ympärille, ja se on pysynyt 1500- luvulla muotoutuneessa saliajattelussa meidän päiviimme saakka. Saliajattelun taustalla on kokoelmien säilyttämisen ja käytön ideologia. Kokoelmat ovat olleet kirjastotoiminnan kes- kiössä satoja vuosia, joten on ymmärrettävää, että kirjastojen tilankäyttö on muotoutunut niiden ehdoilla. Kokoelman käyttö on nähty lukemisena, kirjoittamisena ja kuunteluna, jol- loin käytön vaatima tila on ollut lukusalityyppistä tilaa. (Launonen 2015, 50.)

Suomen kirjastojen ja näin myös kirjastotilojen historia on kansainvälisesti verrattuna lyhyt, mutta yllä olevan lainauksen päälinjat pätevät myös suomalaisen kirjastotilan kehitykseen. Yleinen kir-

jasto fyysisenä ilmiönä oli ensimmäisessä muodossaan 1800-luvun alkupuolella eräänlainen kirjavarasto, usein kirkon sakastissa sijainnut ja rahvaalle tarkoitettu kirjahylly, joka myöhemmin laajeni kirjakaapiksi. 1900-luvulla tämä "kirjasto" laajeni ensin huoneeksi ja tästä askel kerrallaan omaksi kirjastotaloksi. Ensimmäiset kirjaston käyttäjille tarkoitetut tilat olivat yleensä lukuhuone, lukusali tai lainakirjasto, joka oli pikemminkin kuin kioski kirjastonhoitajan valvoman kirjavaraston edessä. Avohyllyjärjestelmä puolestaan edellytti kirjaston omassa hallinnassa olevaa tilaa, kun aikaisemmin suljettu kirjavarasto avattiin käyttäjille. (Aaltonen 2009, 600.) Suomen ensimmäinen varsinainen julkiseksi kirjastoksi suunniteltu rakennus, Helsingin yliopiston kirjasto, valmistui vuonna 1840, ja kaksikymmentä vuotta myöhemmin seurasivat Helsingin ja Turun kansankirjastot. Kaupunkien kirjastojen kautta Suomeen levisi amerikkalainen public library -aate, joka toi kirjastoihin muun muassa avohyllyjärjestelmän, ja kaksinkertaisti lastenkirjaston tilat. (sama, 482, 487, 500.)

Itse kirjastotilaan kiinnitettiin huomiota jo vuonna 1922, kun Tampereen yleisessä kirjastokokouksessa teemana olivat kirjastohuoneistot ja niiden sisustaminen. Samalla korostettiin kantakirjaston sijoittumista kunnan parhaaseen liikekeskukseen, puolueettomaan paikkaan, esimerkiksi kunnantalolle tai kirkonkylän kansakoululle. (sama, 517, 519, 520.) Sen sijaan erillisen kirjastotalon tai oman huoneiston hankkiminen kirjastoa varten oli vielä 1930-luvulla vieras ajatus lähes koko maassa (Launonen 2015, 51). Sotavuosien jälkeen 1950-luvulla kirjastorakentaminen vilkastui jälleen. Ajan kirjastotiloille oli tyypillistä, että ahtaissa pohjakaavoissa tilannetta yritettiin parantaa runsaalla galleria-aiheen käytöllä, ja gallerian tasoeroista syntyivät ajalle tyypilliset puoliparvet tai parvet ja "kuopat". (Aaltonen 2009, 550, 543.)

Vuoden 1962 kirjastolaki mahdollisti sen, että maalaiskunnat ja kauppalat alkoivat saada yleisten kirjastojen tilojen hankkimiseen valtionapua ja lainaa samoin perustein kuin kansakoulurakennuksiin, ja tästä suorana seurauksena 1960-luvulla rakennettiinkin paljon uusia kirjastotiloja. Pääosa kirjastoista toteutettiin pienille paikkakunnille ja suurempien kaupunkien lähiöihin tai kaupunginosiin sivukirjastoiksi, ja usein koulujen yhteyteen. Uutta tilojen rakentamisessa oli, että 1960-luvulta lähtien etenkin isompiin kaupunkeihin nousi arkkitehtonisesti merkittäviä kirjastotaloja. (sama, 561–562, 540.) Samalla alettiin suosia Alvar Aallon arkkitehtuurista radikaalisti poikkeavaa strukturi- ja moduuliajattelua sekä korostaa horisontaalisuutta. Tämä sopi hyvin myös esteettömyyden tavoitteeseen, jonka mukaan vammaisten ja liikuntaesteisten pitäisi päästä julkisiin rakennuksiin ja palvelujen ääreen. (sama, 567.)

1970-luvulla rakennettiin edelleen runsaasti kirjastotiloja, joista pääosa oli pienehköjä hankkeita. Suomalaiset 1970-luvun jälkeen suunnitellut kirjastorakennukset noudattavat pääasiassa amerikkalaistyyppisen avoimen pohjakaavan jatkuvan tilan periaatetta, jossa annettiin lasten ja nuorten osastolle lähes vastaavan kokoinen tila kuin aikuisten osastolle. Tämä onkin yksi piirre, joka on selvästi erottanut suomalaiset kirjastot 1900-luvun alussa saaduista amerikkalaisista esikuvista. (Aaltonen 2009, 569, 600, 601.) 1970-luvun kirjastorakentamisbuumi muutti myös kirjaston hiljaisuusvaatimuksia, sillä tuolloin alettiin rakentaa niin sanottuja perhekirjastoja, jotka ovat pääosin yhtä avaraa tilaa. Tämän kehityksen seurauksena hiljaiset lukusalit jopa puuttuivat lyhyen aikaa rakentamishjelmista. Helsingin kirjastotoimen johtajan Tuula Haaviston mukaan nämä perhekirjastot olivat ensimmäinen liikahdus kirjapalatsista kohti yhteisen tilan ideaa. Toisaalta tämä 1970-luvun avokirjastojen perusjoustavuus sallii esimerkiksi uusien väliseinien rakentamisen. (Haavisto 2012, viitattu 31.10.2016.)

1980-luvulla hyvinvointipalveluja laajennettiin ja myös kirjastosta tuli kunnallinen peruspalvelu. Näin kunnilla oli aikaisempaa paremmat mahdollisuudet toteuttaa kirjastohankkeita, mikä näkyi suoranaishana rakennusbuumina. Uutta oli vanhojen tyhjentyneiden tehdastilojen peruskorjaus kirjastoiksi. Arkkitehtuurissa vallitsi laatikkoarkkitehtuurin jälkeen monimuotoisuus. (Aaltonen 2009, 580.) 1980-luvulla päänvaivaa aiheutti kuitenkin edelleen kirjaston oikea tilamitoitus, sillä 1970-luvulla käytetyt mitoitukset olivat kokemuksen perusteella johtaneet selvästi liian pieniin kirjastotiloihin. Nyt alettiin miettiä myös sitä, minkä kokoisen kirjaston tila olisi mahdollista jakaa kahteen kerrokseen. (sama, 581, 582.) 1980-luvun kirjastotalot olivat aiempaa suurempia, ja uutta oli kirjastojen sijoittaminen osaksi kaupunkien muita kulttuurirakennuksia (Launonen 2015, 51). Myös kirjastotilan kokemisessa tapahtui muutosta, ja 1980-luvun alusta alkaen kirjastoala onkin halunnut tuoda kirjaston esiin yhteisön yhteisenä olohuoneena. (Aaltonen 2009, 606)

1990-luvulle tultaessa kirjastotiloille asetettiin jälleen uusia vaatimuksia: tietotekniikan kehityksen myötä myös kirjastotiloihin tarvittiin entistä enemmän joustavuutta teknisissä ratkaisuissa. Samaa aikaan myös arkkitehtuurilta alettiin odottaa uudelleen esteettisten arvojen näkymistä, erotumista rakennusten massasta ja jotakin erityislaatuista, elämyksellisyyttä. (sama, 602.) 2000-luvulla uuden kirjastorakennuksen avajaiset ovat käyneet harvinaisiksi juhlatilaisuuksiksi. Tuula Haaviston (2012, viitattu 31.10.2016) mukaan syykin on selvä: Suomen kirjastotalokanta on melko valmiiksi rakennettu, ja nyt peruskorjataan ja tehdään muutoksia toimintaan. Uusia kirjastotiloja on kuitenkin myös 2000-luvulla rakennettu. Suomen rakennustaiteen museon näyttelytoimen esimiehen, arkkitehti Roy Mänttärin (2008, 10) mukaan 2000-luvulla eletäänkin taas kiinnostavia

aikoja ja rakennetaan yksilöllisiä kirjastoja. Esimerkiksi Kymenlaaksossa sijaitseva 2000 asukkaan Miehikkälä sai upouuden kirjaston koulukeskuksen yhteyteen vuonna 2015, kun taas isoista kaupungeista esimerkiksi Oulu on saanut useampiakin uusia kirjastoja, kuten koulun yhteyteen rakennetun Ritaharjun kirjaston vuonna 2010 ja monitoimitalossa sijaitsevan Kastellin kombikirjaston vuonna 2014.

Uusimmasta suomalaisesta kirjastoarkkitehtuurista ei ole juurikaan tutkimustietoa, mutta jonkinlaisen kuvan uusista kirjastotiloista saa niistä kirjoitettujen lehtijuttujen ja kirjastokäyntien perusteella. Esimerkiksi Ritaharjun kirjasto on valoisa tila, josta on korkeiden ikkunoiden kautta näköala niin ulos kuin koulunkin puolelle. Kirjaston hyllyt eivät tavoittele korkealla olevaa kattoa, vaan niiden yli pystyy helposti kurkkaamaan. Jyväskylässä sijaitsevasta, vuonna 2013 valmistuneesta Palokan aluekirjastosta saa tietoa Kirjastolehdestä (Koivu 2013, viitattu 23.10.2016), joka esittelee kirjaston uudet, avarat tilat, joissa on kirjojen lisäksi tilaa peleille ja hiljaisuudelle, onhan kirjaston joka päivä avoinna oleva lehtilukusalikin nimeltään Rauha. Kirjoitettujen lehtijuttujen perusteella välittyy kuva kirjastotiloista, jotka ovat ennen kaikkea muunneltavia ja avaria, ja joihin odotetaan ja oletetaan tulevan kirjaston perustehtävän lisäksi monenlaisia tapahtumia ja muuta toimintaa. Monet uusista kirjastoista ovat niin sanottuja kombikirjastoja, eli ne on rakennettu koulun tai monitoimitalon yhteyteen.

Tätä kehitystä noudattaa myös Espoo, jonka kirjastoista varsinkin kauppakeskuksessa sijaitseva Entresse on profiloitunut uuden ajan tapahtumakirjastoksi, jossa hälinää ei hyssytellä (Aalto 2014, viitattu 2.11.2016). Espoossa erilliskirjastoista pyritäänkin eroon sillä perusteella, että kirjojen pitää olla siellä missä ihmiset ovat, ja koska ihmiset ovat kauppakeskuksissa, myös kirjastot sijoitetaan niihin. Elokuussa 2016 Espoossa avattiin kirjasto Ison Omenan kauppakeskukseen palvelutorille. Siellä kirjaston kanssa samoissa tiloissa ovat neuvola- ja päihdepalvelut. Palvelutorilla kirjaston lehtiä ja kirjoja voi lukea odotellessaan pääsyä Kelan virkailijan tai lääkärin vastaanotolle. (Dahlbom 2016, viitattu 1.11.2016.)

3.2 Kirjastoarkkitehtuurin tutkimus

Suomalaista kirjastoarkkitehtuuria on tutkittu melko vähän. Varsinkin uudempien kirjastotilojen tutkimusta on tarjolla niukasti ja lähinnä artikkeleiden muodossa. Esimerkiksi opinnäytetyössäni hyödyntämä Hanna Aaltosen ja Joni Carlsonin *Suomalaista kirjastoarkkitehtuuria* –teos on vuo-

delta 1986, joten uusien kirjastotilojen analyysi siitä puuttuu kokonaan. Katsausta kirjastoarkkitehtuuriin kaivattiin kuitenkin jo tuolloin, sillä kirjoittajat toteavat esipuheessaan: "Viime vuosikymmeninä kirjastoja on rakennettu Suomessa runsaasti, mutta modernista kirjastoarkkitehtuurista ei ole olemassa kokonaisesitystä" (Aaltonen & Carlson 1986, 9). Toisaalta kirjastotilojen rakentamisen kiivaimpaan aikaan julkaistiin oppaita kirjastotilojen suunnittelun ja mitoituksen tueksi, esimerkiksi Veikko Junnilan *Kirjastosuunnittelun opas* (1977), Lars Hagmanin *Kirjaston mitoitus* (1988) ja artikkelikokoelma *Kirjastotilojen suunnittelu* (1986). Uudempaa pohdintaa kirjastotiloista tarjoaa *Tulevaisuuden kirjastorakennus* -raportti (1996), jossa tapausesimerkkinä on Turun kaupunginkirjasto. Teoksen tekijäryhmä on selvittänyt kirjastopalvelujen ja informaatiovirtojen tulevaisuutta Turun kaupunginkirjaston henkilökunnalle tekemällään kyselyllä. Raportissa tutkijat, arkkitehdit ja insinöörit käyttävät kestäväen kehityksen tietoyhteiskuntaa viitekehystenä tulevaisuuden kirjastorakennukselle.

Silmiinpistävää lähdemateriaalin suhteen on, että uutta suomenkielistä, 2000- tai 2010-luvulla kirjoitettua aineistoa ja tutkimusta on vähän. Tuorein tutkimus ja katsaus aiheesta näyttäisi löytyvän opinnäytetöistä tai pro gradu -tutkielmista. Tällaisia ovat esimerkiksi Eeva Karhusen pro gradu *Tietoa ja elämyksiä etsimässä – Miten kirjastotila tukee aineiston löytämistä* (2014), Pentti Mehtosen pro gradu *"Kirjasto on kiveä, kuparia ja lasia" – Kirjastorakennuksen diskursiivinen määrittäminen Arkkitehti-lehdessä vuosina 1961–2006* (2008) sekä Maria Tuikan opinnäytetyö *Tervetuloa tilaan! Kirjastojen tilasuunnittelun ja palvelumuotoilun arviointia* (2009). Lisäksi useista tuoreista artikkelikokoelmista löytyy kirjastotiloja meillä ja maailmalla luotaavia katsauksia ja analyyseja, mutta tutkimuksina niitä ei voi pitää.

Maailmalla ja muissa pohjoismaissa kirjastotiloja ja kirjastoarkkitehtuuria on sen sijaan tutkittu ja analysoitu huomattavasti aktiivisemmin. Esimerkiksi arkkitehtonisesti merkittävistä uusista kirjastorakennuksista maailmalla on koottu kuvateoksia, joissa kerrotaan myös kirjastojen suunnittelusta ja toiminnallisista ratkaisuista. Kirjallisuuden joukossa on siis tutkimusta, mutta myös ohjeistusta kirjastotilojen suunnitteluun ja rakentamiseen. Tällainen katsaus on esimerkiksi Illinoisin yliopiston kirjasto- ja informaatiotutkimuksen professorin Fred Schlipfin artikkeli, jossa käsitellään kirjastoarkkitehtuurissa useimmin toistuvia suunnitteluvirheitä. Useita artikkeleita kirjastoarkkitehtuurista kirjoittaneen Schlipfin mukaan kirjastoarkkitehtuurissa toistetaan samoja kahta tai kolmea tusinaa kirjaston arjen ja käytännön kannalta toimimatonta sisustusratkaisua. Nämä kehnot ideat voivat tulla rakennushankkeeseen monelta taholta, ei vain arkkitehteiltä tai sisustussuunnittelijoilta vaan myös kirjastonhoitajilta, kirjastoasiantuntijoilta tai kunnallisilta toimijoilta. Artikkelit antaakin

ohjeita siitä, kuinka näitä epäkelpoja ratkaisuja voi välttää tai kuinka epäkäytännöllisten ratkaisujen kanssa selvitään kirjaston arjessa. (Schlipf 2011, viitattu 17.2.2017.)

Myös kirjastotilan rooli ja toimivuus käyttäjien näkökulmasta saa huomiota. Tällainen on esimerkiksi Library & Information Science Research -julkaisun artikkeli *Use of library space and the library as place*. Siinä norjalaiset kirjasto- ja informaatiotieteen yliopistoprofessorit Svanhild Aabø ja Ragnar Audunson (2012, viitattu 16.2.2017) ovat tutkineet yleisten kirjastojen roolia sosiaalisena tilana ja kohtaamispaikkana, ja edelleen, kuinka asiakkaat käyttävät kirjastopalveluita ja kirjastotilaa.

Ruotsin yliopistojen ja korkeakoulujen opinnäytetietokannasta löytää sieltäkin useita kirjastotiloja tutkivia opinnäytetöitä. Niissä kirjastotilaa on tutkittu muun muassa tapaamispaikkana, ja kartoitettu yliopistokirjaston miljööön vaikutusta opiskelumotivaatioon. Mielenkiintoista on, että hakutuloksena on myös yksi omalle opinnäytetutkielmalleni monin osin identtinen tutkimus eli vuonna 2014 Boråsin yliopistossa valmistunut Ylva Peterssonin kandidaatintutkielma *Biblioteksrum i förändring: Folkbibliotekariers upplevelser av ny-, om- och tillbyggnation*, vapaasti suomennettuna Kirjastotilan muutoksessa: Yleisten kirjastojen kirjastonhoitajien kokemuksia uudisrakennuksista, peruskorjauksista ja lisärakentamisesta.

Peterssonin tutkielmassa etsitään vastauksia muun muassa siihen, mitä syitä kirjastotilojen muutosten taustalla on, mitkä ovat kirjastotilojen tehtävät kunnan asukkaiden kannalta ja millaista palautetta kirjastotiloihin tehdyistä muutoksista ovat antaneet asiakkaat. Tutkimusmenetelmänä opinnäytteessä on niin ikään haastattelu, jossa on kartoitettu kaikkiaan seitsemän pienen kirjaston kirjastonhoitajien kokemuksia, ja työn teoreettisena lähtökohtana on käytetty tanskalaisten Marianne Anderssonin ja Dorte Skot-Hansenin kehittämää neljän kirjastotilan mallia. Opinnäytteen tutkimustuloksista selviää, että lähes kaikki asiakkaat suhtautuivat kirjastotilan muutoksiin positiivisesti, ja syitä kirjastotilassa tehtyihin muutoksiin ovat tarve saada lisätilaa, tekninen kehitys tai kirjastotilan rooli asiakkaiden oleskelu- ja tapaamispaikkana. Asiakkaiden näkökulmasta kirjasto koetaan fyysisenä tilana ja paikkana, jossa aineisto on hyllyssä saatavana, ja jossa ammattitaitoinen henkilökunta on valmis auttamaan ja vastaamaan asiakkaiden kysymyksiin. (Petersson 2014, viitattu 15.2.2017.)

Ehkäpä kattavimmin suomalaisia kirjastotiloja ja kirjastoarkkitehtuuria on tutkinut Hanna Aaltonen, jonka katsaus Suomen yleisten kirjastojen tilojen historiaan toimii tietoperustani yhtenä tärkeim-

pänä lähteenä. Aaltonen (2009, 606) toteaa, että kirjastorakennushankkeet ovat olleet arkkitehdeille mieluisia. Niin ikään tärkeiksi ja arvokkaiksi katsotuista rakennustehtävistä on järjestetty suunnittelukilpailu parhaan suunnitelman löytämiseksi, ja näin kilpailulla on haluttu ilmentää kohteen merkittävyyttä. Kaupunkien pääkirjastoja alettiin pitää myös kaupunkikuvan kannalta merkittävänä rakennushankkeina, ja tästä seurasi joissakin tapauksissa se, että ehdotusten ulkoarkkitehtuuriin on voitu kiinnittää enemmän huomiota kuin toiminnallisten yksityiskohtien ratkaisuun. (Aaltonen & Carlson 1986, 78, 79.)

Suomen rakennustaiteen museon näyttelytoimen esimies, arkkitehti Roy Mänttari niputtaa museot ja kirjastot julkisina tiloina yhteen arvioidessaan niiden arkkitehtuurin merkitystä. Hänen mukaansa yksilökeskeisyyttä korostavassa yhteiskunnassa juuri yhteisten tilojen symboliarvo kasvaa, koska nämä tilat kertovat paitsi yhteisöllisyydestä, myös jatkuvuudesta. Tämän tärkeän kuvan näkyvä välittäjä on Mänttärin mukaan arkkitehtuuri. Arkkitehtuurin veloitteet taipuvat tässä moneen suuntaan: on etsittävä arvokkuuden ja iloisuuden, pysyvyyden ja joustavuuden, hiljaisuuden ja virikkeisyyden tasapainoa. (Mänttari 2008, 4.)

Tampereen teknillisen yliopiston rehtori ja arkkitehti Ilmari Lahdelma puolestaan kuvailee nykyaikaista kirjastoa rakennukseksi, jolla on muistiaineiston säilytys- ja jakelupaikkana kaikkien hyväksymä erityisasema yhteisössään. Edelleen hänen mukaansa suomalaisen yhteiskunnan välitön suhtautuminen kirjastoihinsa luo puitteet sellaiselle julkisen rakennuksen arkkitehtuurille, jossa yhdistyvät luonteva juhlavuus ja sovelias arkisuus. Arkkitehtuurin tehtävä onkin ilmentää kirjastorakennuksen kaksijakoista luonnetta kaupunkikuvallisessa kontekstissa ja yleisölle varatuissa tiloissa. Lahdelman mukaan suomalaisen kirjaston ilmeeseen eivät kritiikkötömästi ja yksioikoisesti sovi wau-arkkitehtuurin piirteet, sillä kirjaston asema julkisena palvelurakennuksena edellyttää monesti hienovaraista ympäristön tulkintaa ja aina vaivatonta saavutettavuutta. (Lahdelma 2008, 68.)

3.3 Kirjastotila tänään: yhteinen olohuone ja kolmas tila

Nyt molemmat lähikirjastoni ovat kokeneet muodonmuutoksen. Remonttien tuloksena hyllyt ovat harventuneet ja madaltuneet, tilat avartuneet. Nurkkaan on ilmestynyt kahviautomaatti kuin yksityisellä lääkäriasemalla konsanaan (erona vain, että kirjaston kahvi maksaa). Kirjoja on samoissa tiloissa huomattavasti vähemmän kuin ennen. Miksi? Eikö edes seinänvierustoja voisi hyödyntää kattoon asti? - - Kirjastojen täytyy kuulemma nykyisin olla muunneltavia, interaktiivisia tiloja, joihin kansalaiset mahtuvat järjestämään erilaisia tilai-

suuksia. Lähikirjasto on iso postilokero, johon voi helposti ja vaivatta tilata ihan minkä tahansa kirjan. (Katajavuori 2013, viitattu 2.11.2016.)

Yllä oleva lainaus on kolmen vuoden takaisesta Kirjastolehden kolumnista, jossa lähikirjastojensa muuttumista kuvailee kirjailija Riina Katajavuori. Tekstistä voi lukea myös kritiikkiä uudelle kirjastolle, sillä kolumnin alussa kirjailija palaa haikean nostalgisissa muistoissa lapsuutensa lempipaikkaan, korkeiden hyllyjen täyttämään kirjastoon. Kolumnissaan Katajavuori kuvaa, kuinka tuottu ja turvallinen paikka toimi myös kodin jatkeena koululaiselle ja tulevalle kirjailijalle, jonka äiti oli usein iltaisin töissä. Lähikirjaston vertaaminen isoon postilokeroon taas kuvaa hyvin tämän päivän kirjaston yhtä keskeistä roolia: kirjojen varaaminen ja liikuttelemine kirjastosta toiseen on tänä päivänä iso ja olennainen osa kirjastojen arkea ja palvelua.

Tilaa käsitteenä voidaan tutkia sosiologisesta tai luonnontieteellisestä näkökulmasta. Kirjastotilaa tutkineen Merja Reijosen (1995, 11) mukaan kaikki toimintamme ja koko elämämme sijoittuu käytännössä tilaan ja todentuu tilassa. Tila taas mahdollistaa tai rajoittaa; sen puutteellisuus tai saavuttamattomuus estää asioiden ja toimintojen toteuttamista. Reijosen mukaan tilan käsitteen määrittäminen on osoittautunut vaikeaksi siitäkin huolimatta, kuinka oleellinen ja arkikielestäkin tuttu käsite se on. Yksi syy on tilan kokemisen subjektiivisuus: eri ihmiset, ihmisryhmät ja yhteisöt antavat samalle tilalle eri merkityksen. Ihminen liittyy tilaan subjektiivisia tuntemuksia ja odotuksia riippuen siitä, miten, missä ja milloin hän on ollut tekemisissä tilan kanssa aikaisemmin tai minkälaiseen asia- ja tunneyhteyteen hän tilan liittyy. (Reijonen 1995, 13.) Tämä on helppo todentaa jo edellä olevasta lainauksesta: kirjailija Riina Katajavuorelle kirjasto on tuttu, turvallinen ja rakas paikka, johon hänellä liittyy hyviä muistoja, kun taas jollekin toiselle kirjasto voi olla erilaisen kokemuksen näyttämö. Nämä molemmat aiemmat kokemukset vaikuttavat tilan kokemiseen ja sielä viihtymiseen.

Riina Katajavuoren kolumni tuo esiin myös sen, kuinka "uusi kirjasto" jakaa mielipiteitä. Kirjastotilasta käydyssä keskustelussa nousee esiin se, että osalle suomalaisista ainoa oikea kirjasto on se menneisyyden hiljainen kunnankirjasto tai lähikirjasto, korkeiden ja täysien kirjahyllyjen täyttämä tila, jossa kirjastolaiset puhelivat kuiskaten, kännykät eivät soineet ja tapahtumia järjestettiin tarkkaan valikoiden. Tämä joukko ei katso hyvällä suuntausta, joka tuo kirjastoon yhä monipuolisempia tapahtumia ja toimintaa. Sosiaalisuuden muutosta kirjastoissa pohtineen Virpi Launosen (2015, 45) mukaan kirjastoja leimaavat yhä hiljaisuuden, tunkkaisuuden ja pysähtyneisyyden määreet siitäkin huolimatta, että kirjastot ovat pyrkineet pääsemään näistä määreistä eroon.

Viime vuosina kirjaston mukautuminen ympäröivään maailmaan ja uusiin vaatimuksiin onkin ollut monien kirjoitusten, kannanottojen ja seminaarien aiheena. Esimerkiksi helsinkiläisen musiikkikirjastonhoitajan, tietokirjoittaja Heikki Poroilan mukaan kehityksen myötä ollaan hukkaamassa ja tuhoamassa koko yleisen kirjaston idea. Kirjastolehden haastattelema Poroila epäileekin, että nykyisellä tapahtumakirjastoajattelulla "ehkä isoimmissa taajamissa säilyy joitain puuhamaita." (Baer 2013, 11–12.) Virpi Launonen (2015, 49) tiivistää käynnissä olevan keskustelun toteamalla, että kirjaston muutoksessa kamppaillaankin parhaillaan perinteisen kokoelma-ajattelun ja uudemman palveluajattelun kesken. Edelleen tämän päivän palvelukeskeisyyden ja elämyksellisyyden vaatimuksiin sovitetaan ja muokataan nyt kirjastotiloja, jotka rakennettiin alun perin vastaamaan erilaisen, kokoelmakeskeisen kirjaston tarpeisiin

Vakiintunut ja ehkä jo hieman kulunutkin tämän päivän kirjastoa kuvaava määritelmä on kirjasto yhteisenä olohuoneena. Vaikka termi otettiin kirjastoväen toimesta käyttöön jo 1980-luvulla (Aaltonen 2009, 606), kuvaa se edelleen osuvasti tämän päivän kirjaston olemusta ja luonnetta: näiden yhteisten olohuoneiden sohvilla ja säkkituoleissa luetaan, jutellaan, tehdään läksyjä, pelataan pelikonsoleilla, surffataan netissä älypuhelimella tai ihan vain kulutetaan aikaa, nautitaan vapaa-ajasta tai pohdiskellaan maailman menoa. Lähellä yhteisen olohuoneen käsitettä on kirjaston määritelmä niin sanottuna kolmantena tilana, joka on fyysinen ja digitaalinen sosiaalinen areena, jossa luodaan yhteisöjä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 4). Kirjaston kolmas tila -määritelmässä ensimmäisenä tilana toimii koti, toisena koulu, oppilaitos tai työpaikka ja kolmantena siis kirjasto (Mustikkamäki 2013, viitattu 4.11.2016).

Pessimistisimmät ennustajat uskovat digitalisaation aiheuttavan fyysisten kirjastojen kuoleman, mutta toisenlaisiakin näkemyksiä kirjastomaailmasta löytyy. Helsingin kirjastotoimen johtajan Tuula Haaviston mukaan paradoksaalisesti juuri internet teki kirjastotilasta näkyvän. Näkemystään hän perustelee sillä, että samalla kun aineistoa alkoi siirtyä verkkoon, tilan suhteellinen painoarvo alkoi nousta. Silloin itse tila nähtiin kirjahyllyjen takaa, ja siitä lähtien kirjaston käyttö muihin tarkoituksiin on lisääntynyt, Haavisto summaa. (Jokelainen 2015, viitattu 22.10.2016.)

3.4 Näkyviä muutoksia ja pysyviä käytäntöjä

Monia kirjastoissa tapahtuneita muutoksia on helppo luetella ihan tavallisen kirjastoasiakkaankin. Tietotekniikka näkyi ensimmäisenä kirjastoon ilmestyneinä työ- ja asiakaspäätteinä, ja sittemmin lähes jokaiseen kirjastoon on hankittu lainaus- ja palautusautomaatit. Ne ovat edellytys omatoimi-kirjastoille ja kirjastojen itsepalvelutunneille, verrattain uusille kirjaston käyttömuodoille, joita lisätään nyt eri puolilla maata ja maailmaa. Käsikirjastot on monista kirjastoista poistettu, ja myös varastoja on kirjastokimppojen myötä pienennetty tai poistettu kokonaan. Viimeksi tilajärjestelyitä monissa kirjastoissa on aiheuttanut varausten itsepalvelunouto, sillä varaushylly pitää olla kirjastosalissa asiakkaiden helposti löydettävissä ja saavutettavissa. Jo jonkin aikaa vahvistuva trendi erityisesti kaupungeissa on kirjaston toimiminen etätyöntekijöiden ja freelancereiden työtilana. Tuula Haaviston mukaan juuri kirjastoissa olevat työskentelyyn soveltuvat tilat, tiedonhakupalvelut ja erilaiset aineistot ovat tärkeä osa etenkin uusien yritysten alkutaivalta. Haaviston mukaan työelämän murros synnyttää uudenlaista tilausta kirjastolle nimenomaan tilana, ja siksi kirjaston kannalta myös tilaa on alettava ajatella palveluna, mikä ei ole kaikissa kirjastoissa vielä tuttu näkökulma. (Haavisto 2016, viitattu 31.10.2016.)

Muutoksia on myös kartoitettu, ja esimerkiksi Itä-Suomen aluehallintovirasto arvioi vuonna 2009 alueensa kirjastotilojen määrää, laatua, käytettävyyttä ja taloudellisuutta. Arviointiraportin tiivistelmässä todetaan, että eniten muutoksia ovat aiheuttaneet tietotekniikan kehityksen mukanaan tuomat uudet välineet, ja aineistoja varten puolet Itä-Suomen kirjastoista on hankkinut lisää hyllyjä. Sen sijaan toiminnallisia muutoksia esimerkiksi lasten ja nuorten tiloissa tai istumapaikkojen ja hiljaisten työskentelytilojen lisäyksiä on Itä-Suomessa tehty harvakseltaan. Kirjastojen vastauksissa nousivat esille tilojen vanhanaikaisuus ja muunneltavuuden puute. Arvioinnissa todetaankin, että kun kirjastotila on rakennettu aikana, jolloin keskeinen elementti kirjastossa oli kokoelma ja toimintoina lähes pelkästään lainaaminen ja palauttaminen, on selvää, että tilat eivät ilman ajanmukaistamista enää vastaa tämän päivän kirjastonkäyttäjien tarpeita. Kirjastoissa tämä tarve on havaittu ja suunnitelmia muutosten tekemiseksi on, mutta ajantasaistamiseen tarvittavaa rahoitusta kunnissa ei välttämättä ole. (Kirjastot.fi 2010, viitattu 1.11.2016.)

Ajantasaistamista on tehty muun muassa vuonna 1986 valmistuneessa Tampereen pääkirjastossa Metsossa. Vuonna 2015 käynnistyneen peruskorjauksen tuomat muutokset koskevat niin henkilökuntaa, työkuultuuria kuin asiakkaitakin. Remontin myötä kirjaston eri palveluja ja eri osastojen henkilöstöä yhdistettiin uusiin työtiloihin ja ammattiryhmiä sekoitettiin. Käytännössä tämä tarkoitti

yhteisiä työtiloja, uusia työalueita ja taukotiloja. Asiakkaiden yksityisiä keskusteluja ja rauhallista työskentelyä varten tuli vetäytymistiloja, ja alueet erotettiin toisistaan vain äänimaailmojen avulla. Tampereen kaupungin kirjastopalvelujohtajan Pirkko Lindbergin mukaan muutos on myös henkilökunnalle iso, koska kirjasto on ehtinyt olla lähes alkuperäisessä kuosissaan lähes 30 vuotta. (Lindberg 2015, 40.)

Vuoden 2017 alussa voimaan tulleen kirjastolain luonnoksessa todetaan, että yleisten kirjastojen tehtävä ja merkitys on muuttunut vuodesta 1999, jolloin edellinen kirjastolaki tuli voimaan. Erona aiempaan on esimerkiksi se, että kirjastossa ei enää ainoastaan hankita tietoa sekä käytetä ja lainata aineistoja, vaan siellä myös opitaan, harrastetaan, kokoonnutaan, työskennellään ja toimitaan yhdessä. Kirjastoissa järjestetyillä tapahtumilla on aiempaa suurempi merkitys ja niiden määrä on lisääntynyt vuosi vuodelta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 13.)

Ihan kaikki ei kuitenkaan ole muuttunut, vaan kirjastoissa on monia pysyviä käytäntöjä ja toimintatapoja. Tämän tuo esiin edellä lainattu Tampereen kirjastopalvelujohtaja Pirkko Lindberg. Hänen mukaansa kirjastoissa on edelleen paljon vanhaa ja hyväksi koettua: kirjoja hankitaan ja lainataan edelleen paljon, asiakkaita käy jopa entistä enemmän, satutunteja pidetään kuten aiemminkin ja aineistoa vinkataan koululaisille ja muille. Edelleen monet entiset hyvät ja turvalliset käytännöt ovat voimissaan ja käyttökelpoisia. Lainaus on pysynyt kirjastojen tärkeimpänä tuotteena, ja sillä pärjätään pitkälle. Kirjojen julkaiseminen ei ole sekään vähentynyt, vaan elää parhaillaan jopa renessanssia. Tästä huolimatta Lindbergin mukaan kirjasto ei voi olla muuttumaton, vaan sen tulee pysyä ympärillä tapahtuvan muutoksen mukana ja seurata, miten muutokset vaikuttavat. (Lindberg 2015, 30.) Samoilla linjoilla on myös Lindbergin edeltäjä, nykyinen Helsingin kirjastojohtaja Tuula Haavisto. Hänen mukaansa "kirjat ovat aivan varmasti yksi kirjaston hittituote niin pitkään kuin niitä julkaistaan" (Haavisto 2012, viitattu 31.10.2016).

3.5 Helsingin keskustakirjasto – uuden sukupolven kirjastotila

Kirjastotilan merkitys kohtaamis- ja tapahtumapaikkana kasvaa. Siellä sekä poiketaan että oleskellaan. Hyvä kirjasto tarjoaa tilat ja palvelut opiskeluun ja työskentelyyn. Kirjasto tarjoaa tilan myös hiljaisuudelle ja keskittymiselle. Se torjuu yksinäisyyttä ja tukee yhteisöllisyyttä. Siellä voi kohdata paikallista väestöä kaikessa moninaisuudessaan. (Opetusministeriö 2009, 14–15.)

Edellä oleva Opetusministeriön Kirjastopolitiikka 2015 -ohjelman lainaus visioi tulevaisuuden kirjastoa muistuttamalla, että kirjasto ei ole pysyvä olotila. Palveluja ei voi enää perustella pelkästään perinteisellä kirjaston käytöllä, sillä kansalaisten kirjastokäyttäytyminen muuttuu koko ajan. Siksi kirjastojen on perusteltava olemassaolon oikeutuksensa kunta- ja palvelurakenteen muutoksissa, ja silloin pelkkä reagointi tapahtuneisiin muutoksiin ja yritykset tarjota kaikkea kaikille eivät riitä. Opetusministeriö linjaakin, että tulevaisuudessa kirjastojen on menestyäkseen profiloituttava ja erikoistuttava käyttäjäryhmittäin, ja tekniikan kehittyessä kirjastojen on madallettava aikaa ja paikkaan liittyviä verkkopalvelujen käytön esteitä. (Opetusministeriö 2009, 19.)

Yksi esimerkki tulevaisuuden kirjastosta on Helsinkiin rakennettava keskustakirjasto Oodi. Se on monella tavalla poikkeuksellinen kirjastorakennushanke. Paitsi että hankkeella halutaan luoda uutta ja ajan vaatimuksiin vastaavaa kirjastoarkkitehtuuria, on kirjasto tärkeä maamerkki Helsingille ja koko suomalaiselle kirjastolaitokselle, tulee siellä vierailemaan myös suuri joukko Helsinkiin tutustuvia turisteja. Kirjastohankkeen internetsivulla (Valleala 2015b, viitattu 31.10.2016) todetaankin uuden ja näyttävän rakennuksen olevan Suomen käyntikortti maailmalla. Edelleen todetaan, että kirjasto on oiva keino ulkomaalaiselle tutustua suomalaiseen arkeen parhaimmillaan, siihen, miten ihmiset elävät ja toimivat. Kirjastoon onkin tulossa aineistoja usealla eri kielellä, ja suunnitteilla on turistien infopiste. Kirjaston poikkeuksellinen ja merkittävä rooli korostuu myös Helsingin kirjastotoimenjohtajan Tuula Haaviston Helsingin Sanomille antamasta haastattelusta, jossa Haavisto toteaa ”Tulemme olemaan maailman kärjessä.” (Jokelainen 2015, viitattu 24.10.2016).

Joulukuussa 2018 avattavaa keskustakirjastoa luonnehditaan uuden ajan kirjastona, joka on kaikille avoin julkinen tila keskellä kaupungin sykettä. Perinteisen kirjaston lisäksi se tarjoaa työ- ja tapahtumatiloja, lukukeitaita, studioita, kaupunkiverstaita, perhekirjaston, kahvilan, ravintolan ja elokuvateatterin. Paitsi kirjasto, uusi keskustakirjasto on siis monipuolinen tapahtuma- ja viihdekeskus, mutta myös työtila. Kirjastoa voi siis perustellusti nimittää myös uuden sukupolven kirjastotilaksi. Kirjastohankkeen nettisivuilta (Keskustakirjasto 2018, viitattu 31.10.2016) löytyvästä kuvauksesta voi todeta, että kirjasto vastaa monilta osin niihin muutostoiveisiin ja visioihin, joita elämyksellisille kirjastotiloille parhaillaan esitetään. Toisaalta kirjasto on arkkitehtuuriltaan joutava ja innovatiivista. Onpa keskustakirjaston rakentamisessa myös paljon samaa ajattelutapaa kuin oli 1980-luvun suurien kaupunginkirjastojen, arkkitehtuuriltaan ainutlaatuisten, ennakkoluulottomien ja näyttävien Tampereen Metson ja Oulun kaupungin pääkirjaston, rakentamisessa:

Kirjaston tahdotaan olevan suomalaisen yhteiskunnan peili ja demokratian paikka. Tasavertainen tiedon saanti yhdistyy kotimaiseen arkkitehtuuriin. Visuaalinen ja avara ylin kerros, eteläpään hieno kärki ja näköalapaikka, joka yhdistää samalla tasolla symbolisesti kirjaston ja eduskuntatalon, tulevat olemaan keskeisiä valtteja. – – Keskustakirjasto on haastava rakennus lasi- ja teräsrakenteineen ja puujulkisivuineen. Puuverhoilun yksityiskohtia on pohdittu ja puumateriaalien testausta tehty perusteellisesti Aalto-yliopistossa. (Valleala 2015b, viitattu 31.10.2016)

3.6 Tulevaisuuden kirjastotiloja ja -malleja maailmalta

Helsingin keskustakirjasto Oodia suunniteltaessa esimerkkiä on haettu ja otettu maailmalta. Yhtenä esikuvana Helsingin uudelle kirjastomaamerkillle toimii Tanskan Aarhusiin kesällä 2015 valmistunut Dokk1, Skandinavian suurin julkinen kirjasto, jonka 30 000 neliöstä kirjastolle ja muille kansalaispalveluille on varattu 17 500 neliötä. Kirjastossa on myös kahvila, 300 paikan juhlasali, hiljaisia lukutiloja, olohuonomainen maisemahuone, kokoustiloja ja opiskelusoppeja. (Valleala 2015a, viitattu 31.10.2016.) Toinen esikuva löytyy Birminghamista, jossa vuonna 2013 kaupunginteatterin kylkeen rakennettu pääkirjasto on pinta-alaltaan 31 000 neliötä ja siten suurin julkinen kirjasto Euroopassa (Ahola 2015, viitattu 31.10.2016).

Tanskasta on kotoisin myös Henrik Jochumsenin, Casper Hvenegaard Rasmussenin ja Dorte Skot-Hansenin yleiselle kirjastolle kehittämä neljän tilan malli vuodelta 2012. Uudessa mallissa kirjasto jaetaan neljään tilaan (inspiration, learning, meeting ja performative space), suomennettuna inspiraatio-, oppimis-, kohtaamis- ja esiintymistiloihin. Mallin tarkoituksena on olla apuna ja työkaluna kirjastojen kehittämisessä, rakentamisessa ja uudistamisessa, ja mallin mukaisessa ihannekirjastossa nämä neljä tilaa tukevat toisiaan. Neljän tilan mallin performative space löytyy kirjoittajien mukaan esimerkiksi Helsingin Kirjasto 10:n Kaupunkiverstaasta, jossa voi kirjastohenkilökunnan opastuksella esimerkiksi harjoitella, tuottaa ja editoida musiikkia ja videoita, ja samaan aikaan kirjastossa voi myös esiintyä. Lisäksi mallia on kokeiltu käytännössä muun muassa Trondheimin kaupungin pääkirjastossa Norjassa, jossa sitä on käytetty konkreettisesti välineenä kirjastotilan uudelleenjärjestämisessä ja -suunnittelussa. (Jochumsen, Hvenegaard & Skot-Hansen 2012, viitattu 14.2.2017.)

Edellä mainituista kirjastoista voi todeta, että ne kaikki vastaavat hyvin *Kirjastopolitiikka 2015* -raportin kuvausta tulevaisuuden kirjastosta. Yhteistä niille on monipuolisen toiminnallisuuden lisäksi myös isot tilat, mutta tulevaisuuden kirjasto voi olla myös pieni ja ketterä (Almgren & Jokitalo 2010, 221). Saksassa järjestetyssä kilpailussa tulevaisuuden kirjastosta toiselle sijalle ylsi

"Reise Bibliothek", kierrätetyistä satamakonteista muodostuva kirjasto. Yhteen konttiyksikköön on pakattu 2500 kirjaa ja muuta aineistoa. Konttikirjaston vahvuus on sen monikäyttöisyys: se voi toimia joko pysyvän kirjaston lisäsiipinä, määräaikaisena lähikirjastona koulun pihalla tai sitten sijaistaa kirjastoa peruskorjauksen ajan. Edelleen kirjasto voi olla pyhitetty erilaisille tapahtumille, kaupunginosasta toiseen siirtyvä kiertolainen tai kokeileva testikirjasto, jossa mitataan eri paikkojen ja asiakkaiden erilaisia palveluiden tarpeita. Tulevaisuuden kirjastona Reise Bibliothek ei siis ole vain muunneltavissa vaan myös muutettavissa. (Almgren & Jokitalo 2010, 221–222.)

Kirjasto kehittyi monin tavoin myös virtuaalimaailman suuntaan. Yhdenlainen virtuaalikirjasto on tietenkin jo verkkokirjasto, jossa etsitään ja selataan, uusitaan ja varataan aineistoa, ja e-aineistojen kohdalla virtuaalisesti onnistuu lukemisen lisäksi myös lainaus ja palautus. Uudenlaisia ideoitakin haetaan ja kokeillaan, esimerkiksi Oulussa järjestettiin elokuussa 2016 virtuaalisen kirjastotilan käytön suunnittelupäivä. Kyseessä on Oulun yliopiston tutkimusprojekti, jonka yhtenä osana on 3D-mallintaa Oulun pääkirjaston tilat. Tämän lisäksi kirjastoon suunnitellaan virtuaalinen viides kerros, joka on eräänlainen fantasiatila kaikenikäisille käyttäjille. Käytännössä virtuaalinen kirjasto tarkoittaa kirjaston digitaalista kolmiulotteista mallia, jota voi katsella ja käyttää esimerkiksi tietokoneella tai älypuhelimella. (Oulun kaupunki 2016, viitattu 4.11.2016.)

Kirjastotilojen kehitys näyttää kulkevan vahvasti kohti "interaktiivista" ja sosiaalista kirjastotilaa. Eikä vain puheiden ja visioiden tasolla, vaan moni kirjasto niin Suomessa kuin ulkomaillakin on jo paikka, jossa erilaiset ihmiset ja ryhmien kokoontumiset, uudenlaiset työtilat ja niihin hankittavat työvälineet ja tekniikka tuovat uudenlaista osaamista ja tekemistä. Tällainen tila on jo edellä neljän tilan mallin yhteydessä mainittu, Kirjasto 10:n tiloissa toimiva Kaupunkiverstas, "toiminnan työssija, jonne kuka tahansa voi tulla toteuttamaan pienet ja suuret ideansa. -- -- olitpa sitten pienyrittäjä, harrastaja tai muuten vain utelias kokeilemaan uutta asiantuntevan henkilökuntamme avustuksella" (Helsingin kaupunginkirjasto 2016, viitattu 3.2.2017). Espoon kirjastoihin nämä pajat ja verstaat eli makerspace-tilat ovat niin ikään löytäneet, ja Helmet-kirjastojen englanninkielisiltä internetsivuilta (Helmet 2017, viitattu 16.2.2017) selviää, että niitä löytyy kaikkiaan kuudesta kirjastosta. Suomen kirjastoissa vielä verrattain uusi makerspace-tila määritellään Kirjastot.fi -sivustolla kaikille avoimeksi tilaksi, joka tarjoaa välineet ja mahdollisuuden harrastaa, tehdä, toteuttaa itseään, ideoida, jakaa osaamista ja tietoa, verkostoitua, opettaa ja oppia, tutustua ja osallistua. Edelleen se mahdollistaa eri alojen osaajien ja ryhmien kohtaamisen ja uudenlaisen yhteistyön synnyttämisen. Tämä matalan kynnyksen palvelu on tarkoitettu kaikille: kuntalaisille, yhteisöille ja yrityksille. (Kirjastot.fi 2016, viitattu 19.1.2017.)

Maaillalla makerspace on jo siinä määrin vakiintunut moniin kirjastoihin, että myös kokemuksia niistä on ehditty kartoittaa. Heather Michele Moorefield-Langin tutkimuksessa *"Makers in the library: case studies of 3D printers and maker spaces in library settings"* on selvitetty kuuden tapaus-tutkimuksen avulla, millaisia kokemuksia ja haasteita 3D-tulostimista ja makerspace-tiloista on kirjastoille ja kirjastonhoitajille. Tutkimuksessa on mukana kolmenlaisia kirjastoja: kaksi koulukirjastoa, kaksi yleistä kirjastoa ja kaksi korkeakoulukirjastoa eri puolilta Yhdysvaltoja, muun muassa Michiganista ja Georgiasta. Tutkimustuloksista selviää, että 3D-tulostaminen ja makerspace-tilat ovat osoittautuneet suosituiksi palveluiksi, mutta samalla ne tuovat haasteita ja vaativat kirjastohenkilökunnalta ennakkoluulottomuutta kokeilla ja halua oppia uutta. Moorefield-Langin artikkeli haluaakin antaa käytännön tietoa siitä, miten uusi tekniikka 3D-tulostuksen muodossa ja makerspace-tilat on saatu integroitua eri tyyppisiin ja erilaisten asiakasryhmien kirjastoihin. (Moorefield-Lang 2014, viitattu 16.2.2017.)

4 TUTKIMUSMENETELMÄ

Kirjastotiloissa tapahtunutta muutosta kartoitetaan opinnäytetyössä laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän keinoin. Laadullisen menetelmän käyttöä perustelee se, että tarkoituksena ei ole mitata muutosta määrällisesti, vaan kuvata ja tulkita sitä. Laadullista menetelmää puoltaa myös se, että kyseessä on vuosikymmeniä sitten alkanut, mutta edelleen jatkuva kehitys ja muutos, jonka piirteitä ja vaikutuksia tutkimuksessa on tarkoitus selvittää. (Sinisalo 18.3.2015, luento.) Uusi asia tutkimus on siinä mielessä, että Suomessa muutosta ei ole juurikaan tieteellisesti tutkittu ja kartoitettu, vaikka siitä on julkisuudessa keskusteltu paljon aina 1980-luvulta lähtien.

4.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyön viitekehyksessä on käyty läpi sitä, kuinka osa kirjastotiloissa tapahtuneista muutoksista on silmin nähtävissä ja konkreettisesti havaittavissa, ja millaista keskustelua nämä kirjastoja kohdanneet muutokset ovat aiheuttaneet kirjastoammattilaisten ja toisaalta kirjastonkäyttäjien eli asiakkaiden keskuudessa. Laadullinen tutkimus onkin perusteltu menetelmä myös silloin, kun halutaan ymmärtää miten tai miksi jotakin tapahtuu, tai vastaavasti kuvata uusia prosesseja ja tilanteita (Sinisalo 18.3.2015, luento).

Jorma Kanasen (2015, 71) mukaan tiettyjen asioiden kuvailu on mahdollista vain tekstin avulla. Esimerkiksi ihmisten suhtautumista ja asenteita on lähes mahdotonta kuvata muutoin kuin laadullisin keinoin eli tekstinä. Kirjastotiloja koskevan laadullisen tutkimuksen ja haastatteluiden sisälönanalyysin avulla pyritään tässä tutkimuksessa saamaan syvempää tietoa niistä syy- ja seuraussuhteista, jotka kirjastotilaa tällä hetkellä muokkaavat. Kirjastoammattilaisten haastatteluilla kartoitetaan paitsi kirjastotiloja kuluneiden reilun kolmen vuosikymmenen aikana kohdanneita konkreettisia muutoksia, myös miten muutokset on kirjastossa koettu. Vaikka osa kysymyksistä siis käsittelee objektiivisia faktoja kirjastotiloista, joidenkin kysymysten tarkoituksena on selvittää kirjastohenkilökunnan subjektiivista näkemystä ja kokemusta. Tällainen on esimerkiksi kysymys siitä, mitä mieltä kirjaston henkilökunta on kirjastotiloista, onko joku asia erityisen hyvin tai tuskastuttaako vastaavasti joku asia. Edelleen haastattelussa kysytään, onko kirjastoissa tapahtunut muutos jollakin tavoin yllättänyt haastateltavan. Tutkimustuloksiin halutaan siis muutakin kuin pelkästään objektiivista luetteloa tehdystä muutoksista, eli kuulla myös siitä, miten muutos on

kirjastossa koettu, miten siihen on taipunut kirjastorakennus, miten kirjastohenkilökunta ja millaisia vaikutuksia muutoksilla on ollut.

4.2 Menetelmänä haastattelu

Laadullisen tutkimuksen primääriaineiston muodostaa tutkijan itse kentältä juuri kyseistä tutkimusta varten keräämä aineisto haastattelujen, havainnointien ja kyselyjen muodossa (Kananen 2015, 132). Tutkimuksen primääriaineiston eli kirjastotiloja koskevien tietojen tärkeimmäksi hankintamenetelmäksi on tässä tutkimuksessa valittu haastattelu, sillä haastattelulla on mahdollista saada kerättyä syvällistäkin tietoa nopeasti. Haastattelu on hyvä menetelmä myös silloin, kun tavoitteena on joko asioiden selventäminen tai ymmärtäminen. (Sinisalo 14.4.2015, luento.)

Lisäksi haastattelun etuna on sen joustavuus (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Joustavuus näkyy esimerkiksi niin, että haastattelija voi haastattelutilanteessa toistaa kysymyksen, oikaista mahdollisia väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoa ja käydä keskustelua tiedonantajan eli haastateltavan kanssa. Joustavaa haastattelussa on myös se, että kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä kuin tutkija katsoo aiheelliseksi. Tuomi ja Sarajärvi korostavatkin, että laadullisessa tutkimuksessa haastattelun joustavuus näkyy myös niin, että siinä haastattelua ei ymmärretä tietokilpailuksi, vaan tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Tutkimushaastatteluna tässä tutkimuksessa on käytössä muodoltaan teema- ja syvähaastattelun välimaastoon sijoittuva haastattelumalli, sillä se joustaa tarvittaessa myös syventäviin ja tarkentaviin kysymyksiin. Jousto on tarpeen, sillä kaikki samat kysymykset eivät ole relevantteja 1980-luvulla rakennetun ja 2010-luvulla rakennetun kirjaston kohdalla. Vaikka kaikki kolme haastattelua noudattavat samaa perusrunkoa, on syvähaastattelussa mahdollista poiketa tästä ja tarpeen vaatiessa myös muuttaa, lisätä tai poistaa kysymyksiä. Puhtaasta syvähaastattelusta ei tutkimuksessa kuitenkaan ole kyse, sillä mukana on muitakin kuin avoimia kysymyksiä sekä lukuisia täydentäviä kysymyksiä.

Edelleen tutkimuksessa käytetystä haastattelumenetelmästä voi todeta, että se ei täytä myöskään puolistrukturoidun haastattelun ominaisuuksia, sillä Eskolan ja Suorannan (2014, 87) mukaan puolistrukturoiduissa haastatteluissa kysymykset ovat kaikille samat, kun taas valmiita vas-

tausvaihtoehtoja ei käytetä, vaan haastateltava saa vastata omin sanoin. Teemahaastattelussa puolestaan haastattelun teema-alueet eli aihepiirit on etukäteen määrätty, mutta menetelmästä puuttuu kysymysten tarkka muoto ja järjestys, kun taas tämän tutkimuksen haastattelussa kysymykset on laadittu ja mietitty etukäteen kunkin kirjaston ikä ja historia huomioiden. Kysymyslista on suunniteltu niin, että koko haastattelun voi tehdä yhdellä kertaa. Tarkentavia kysymyksiä on monta, mutta jos vastaus jo ensimmäiseen kysymykseen on kielteinen, on täydentäviin lisäkysymyksiin vastaaminen tarpeetonta.

4.3 Havainnointi verrokkikirjastoissa

Haastattelukirjastojen lisäksi vertailukohtana on kaksi varsinaisten tutkimuskirjastojen ikäistä verrokkikirjastoa. Koska näiden kirjastojen henkilökuntaa ei erikseen haastatella, tulee näiden kirjastojen kohdalla menetelmäksi havainnointi. Se on varsin luonteva tapa tutustua uusiin kirjastotiloihin. Tätä tutkimusta varten on lisäksi koottu muutaman kohdan mittaiset havainnointimuis-tiinpanot, joissa huomioita on kiinnitetty kirjastotilojen kokoon, osastojen ja toimintojen sijoitteluun, sisustukseen, toimivuuteen, työtiloihin ja oleskelutiloihin.

Havainnointi toimii tutkimuksessa haastattelun ohella toisena, täydentävänä menetelmänä. Havainnoinnille luonteenomaista on, että se tapahtuu aidossa tilanteessa reaaliaikaisesti, kun taas haastattelu voi kohdistua nykyhetkeen, menneeseen tai tulevaan aikaan (Kananen 2015, 134). Kolmen tutkimuskirjaston haastatteluissa on kartoitettu tehtyjä ja tulevia muutoksia eli kaikkia näitä kolmea aikaulottuvuutta, kun taas verrokkikirjastojen tiloihin on luotu vain reaaliaikaisen havainnointikatsaus. Tämän havainnoinnin tuloksista nostetaan ja poimitaan haastattelukirjasto- jen kanssa vertailtavaksi vain keskeisiä piirteitä, jotka joko tukevat haastatteluaineistosta noussei- ta teemoja tai vastaavasti poikkeavat niistä selvästi. Kanasen (2015, 137) jaottelusta havain- noinnin lajeista tutkimuksessa on käytetty suoraa havainnointia, jolloin ilmiöön liittyvät toimijat, kuten muut asiakkaat ja kirjastohenkilökunta voivat havaita havainnoinnin.

Havainnoinnin kautta ei saa tietoa kirjaston historiasta, mahdollisista siellä tehdyistä remonteista ja muista muutoksista, joten täydentävää tietoa antavat muut dokumentit ja lähdemateriaali. Täl- laisia ovat esimerkiksi kyseisen kirjaston tai kunnan historiikit. Lisäksi arvokasta ja relevanttia aikalaistietoa lin kunnankirjastosta antoi vuonna 1986 julkaistu teos *Kirjastotilojen suunnittelu*,

jossa kappaleessa *Uusien kirjastotilojen kriittistä tarkastelua* yhtenä tarkasteltavana kirjastona aina pohjapiirrosta myöten on tuolloin teoksen julkaisun aikoihin juuri avattu lin kirjastorakennus.

4.4 Haastatteluaineiston sisällönanalyysi

Haastatteluaineistoa tutkimuksessa tulkitaan sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysillä pyritään saamaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103). Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä, ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta (Eskola & Suoranta 2014, 138). Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 136) mukaan laadullisen aineiston analyysitekniikat ovat moninaisia, ja standardoituja tekniikoita on vähän. Näin ollen ei voi myöskään osoittaa yhtä oikeaa tai yhtä ehdottomasti muita parempaa analyysitapaa. Joitain pääpiirteitä heidän mukaansa laadullisessa analyysissä on kuitenkin erotettavissa. Esimerkiksi analyysi alkaa usein jo varsinaisessa haastattelutilanteessa. Aineistoa taas analysoidaan yleensä lähellä aineistoa ja sen kontekstia, ja laadullinen tutkimus säilyttää aineistonsa sanallisessa muodossa ja osittain alkuperäisessä muodossa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136). Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on aineiston koodaukseen ainakin kaksi periaatteellisesti erilaista tapaa. Toinen tapa on lähteä liikkeelle analysoimaan aineistoa ilman teoreettisia etukäteisolettamuksia eli aineistolähtöisesti. Tätä menetelmää käytettäessä tutkijalla on olemassa etukäteistietoa ja -olettamuksia tutkittavasta kohteesta, mutta niiden ei anneta häiritä aineistosta itsestään nousevia teemoja. (Eskola & Suoranta 2014, 153)

Toisessa lähestymistavassa hyödynnetään joko jotakin teoriaa, tai siihen otetaan tietoisesti jokin enemmän tai vähemmän teoreettisesti perusteltu näkökulma. Tällöin aineistoa pidetään jo ennalta esityksenä jostakin, ja sitä tarkastellaan juuri tuosta näkökulmasta. (Eskola & Suoranta 2014, 153). Eskolan ja Suorannan mukaan jo teemahaastattelurungon rakentamisessa on käytetty yhtäältä aiemmista tutkimuksista kerättyjä teoreettisia näkemyksiä ja toisaalta myös mahdollista omaa kokemusta. Nämä jälkimmäisen lähestymistavan pääpiirteet toteutuvat myös tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston kohdalla, sillä jo haastattelukysymyksiä laadittaessa pohjana on ollut tieto ja kokemus siitä, että kirjastotilat ovat muuttuneet sitten 1980-luvun kunnankirjaston tiloista ja näin kysymysten avulla on haluttu saada tarkempaa ja perusteellisempaa tietoa näistä muutoksista.

Eskola ja Suoranta (2014, 151) kuvaavat kolme tapaa edetä haastatteluaineistosta analyysiin. Ensimmäisessä tavassa aineisto voidaan purkaa ja edetä siitä enemmän tai vähemmän tutkijan intuition luettaen suoraan analyysiin. Toinen tapa on aineiston purkamisen jälkeen koodata se ja edetä sitten varsinaiseen analyysiin. Kolmannessa tavassa yhdistetään purkamis- ja koodaamisvaiheet, minkä jälkeen siirrytään analyysiin. Jorma Kananen (2015, 129) puolestaan antaa tiiviin ohjeen laadullisen aineiston käytännön tulkinnalle. Se on "aineiston lukeminen, lukeminen ja taas lukeminen". Tätä kautta tutkijan pitäisi saada kokonais käsitys aineistosta ja siitä, mitä aineisto haluaa kertoa, joten tutkijan on vain löydettävä merkitykset aineistomassasta. Tutkimusaineiston määrästä Kananen toteaa, että pienen aineistomäärän kohdalla pelkkä lukeminen ja sitä seuraava pohdiskelu on usein riittävä keino tuottaa tai löytää ratkaisu, joten aineiston edelleen jalostamista (esimerkiksi pilkkomista ja tiivistämistä) ei tarvita. (Kananen 2015, 129, 163.) Koska kyseessä olevan opinnäytetyön tutkimusaineisto muodostuu verrattain pienestä aineistomäärästä eli kolmesta tiiviistä haastattelusta, aineistoa ei tässä tapauksessa pilkota, pureta tai koodata, vaan siitä pyritään löytämään ja poimimaan keskeisimmät merkitykset, muutokset ja muutostrendit Kanasen ohjein eli lukemalla, perehtymällä ja pohtimalla.

Jorma Kanasen mukaan laadullista aineistoa voidaan tulkita monella tavalla, ja tulkintaa ohjaavat tutkimusongelmasta johdetut tutkimuskysymykset, joihin analyysissä etsitään vastauksia. Tiivistetysti laadullisessa tutkimuksessa pyritään vastaamaan kysymykseen "mistä tässä on kyse?". Tulkintamenetelminä voivat olla esimerkiksi ilmiön tai ilmiön tekijöiden määrät, ilmiön esiintymistiheydet, rakenteet ja toimintamallit tai hyvä ja tiheä kuvaus ilmiöstä. (Kananen 2015, 176, 177.) Tutkimuksessa kartoitettavat kirjastotilojen muutokset 1980-luvulta aina nykypäiviin edustavat näistä viimeisintä eli ilmiön kuvausta. Tutkimustuloksissa pyritään vastaamaan opinnäytetyön johdannossa esitettyihin tutkimuskysymyksiin, ja samalla pyritään nostamaan esiin keskeisiä, aineistosta esiin nousevia piirteitä, sekä ennakko-oletuksia että mahdollisia yllätyksiä.

5 TUTKIMUSKIRJASTOT

Opinnäytetyön tutkimuskohteina on kolme eri vuosikymmenillä rakennettua kirjastoa Pohjois-Pohjanmaalla. Ne toimivat varsinaisina haastattelukirjastoina, joiden lisäksi tarkastellaan kahta Oulun seudulla sijaitsevaa kirjastoa verrokkikirjastona. Haastattelukirjastoiksi on valittu vuonna 1980 valmistunut Kuusamon pääkirjasto, vuonna 1990 valmistunut Kemin kaupunginkirjasto ja vuonna 2012 valmistunut Limingan kunnankirjasto. Näitä kirjastoja yhdistää se, että kaikki kolme ovat paikkakuntansa pääkirjastoja. Kahden verrokkikirjaston joukossa taas on yksi lähikirjasto eli vuonna 2014 valmistunut Kastellin kirjasto sekä itsenäinen kunnankirjasto eli vuonna 1985 valmistunut Iin kirjasto. Varsinaisten kolmen haastattelukirjastojen ja kahden verrokkikirjaston käyttöön tutkimuksessa päädyttiin, jotta tutkimusaineiston määrä laajuudeltaan suhteellisen rajatussa opinnäytetyössä ei kasvaisi liian suureksi, mutta toisaalta aineistoa kertyisi kuitenkin kattavasti vertailua varten.

5.1 Kuusamon pääkirjasto

Tarkastelukirjastoista vanhin eli vuonna 1980 valmistunut Kuusamon pääkirjasto sijaitsee Kuusamon kaupungintalon naapurissa, Kuusamotalon ja linja-autoaseman läheisyydessä. Punatiilisen kirjastotalon on suunnitellut arkkitehtitoimisto Marja ja Keijo Petäjä, jotka ovat suunnitelleet myös kirjaston vieressä sijaitsevat ja samaa tyyliä edustavat kaupungintalon ja paloaseman. Kirjaston nykyinen kerrosala on 2440 neliometriä, ja yli 736 neliön suuruinen kirjastosali sijaitsee rakennuksen toisessa kerroksessa. (Kuusamon kaupunki 2016a, viitattu 14.12.2016.) Kirjaston kokoelman laajuus vuonna 2016 oli noin 130 500 nidettä (Kuusamon kaupunki 2016b, viitattu 6.2.2017).

5.2 Kemin kaupunginkirjasto

Kemin kulttuurikeskuksessa sijaitsevat kaupunginkirjaston tilat valmistuivat vuonna 1990. Tilat on suunnitellut arkkitehtitoimisto Jan Söderlund. Kirjaston internetsivulla kerrotaan, että varta vasten kirjastotoimintaan suunniteltua tilaa on kaikkiaan 2500 neliometriä, ja hanke tulivat aikoinaan maksamaan noin 23 miljoonaa markkaa eli noin neljä miljoonaa euroa. (Kemi 2016, viitattu

14.12.2016.) Nykyisin kirjastotilat ovat suuruudeltaan 2461 neliometriä ja lainattavaa aineistoa kirjastossa on yli 180 000 kappaletta (Kemi 2017, viitattu 6.2.2017).

Lukuisiin Suomen kirjastoihin tutustunut ja niistä matkakuvauksen kirjoittanut Mikko Lahtinen (2010, 175) kuvailee Kemin kirjaston tiloja hulppeiksi, sillä ne rakennettiin aikoinaan 30 000 asukkaan kaupungin tarpeisiin, kun vuoden 2015 lopussa Kemissä oli asukkaita hieman alle 22 000. Lahtisen havainnon mukaan vuonna 2010 Kemin kaupunginkirjastossa olikin kaupungin kokoon nähden poikkeuksellisen suuret aineistokokoelmat, ja näkymä kirjastosaliin teki häneen suuren vaikutuksen: "Yläkerran parvelta katsottuna alakerran kahden kerroksen korkuinen lainaussali avautuu mahtavien hyllyrivistöjen merenä, todellisena kirjallisuuden suurpajana, josta riittää ammennettavaa", Lahtinen kuvailee kirjassaan (2010, 175). Lahtisen havaintojen jälkeen tilanne Kemissä on jonkin verran muuttunut, sillä kirjastoon tehtiin vuonna 2013 mittava remontti. Remontin tuomia monia muutoksia käydään läpi kappaleessa 6.1. Tilajärjestelyjä ja remontteja.

5.3 Limingan kunnankirjasto

Kolmesta tutkimuskirjastosta uusin eli Limingan pääkirjasto on valmistunut vuonna 2012. Kirjaston on suunnitellut oululainen arkkitehti Jari Järvinen, ja suunnittelusta järjestettiin myös arkkitehtikilpailu. Kirjaston koko on 1440 neliometriä, ja kirjaston omassa kokoelmassa niteitä on 67 000. Avajaisista sanomalehti Kalevaan kirjoitetussa lehtijutussa (Kangas 2012, viitattu 24.10. 2016) kirjastonhoitaja kuvailee, että uudessa kirjastossa on panostettu monikäyttöisyyteen, mukavuuteen ja avaruuteen, kirjastoon on tehty rauhallisia lukusoppeja, ja tiloista löytyy säkkituoleja, jotka voi siirtää mieleiseensä nurkkaukseen. Osa kirjahyllyistä on siirrettäviä, joten kirjastossa on mahdollisuus järjestää vaikka teatteriesityksiä ja konsertteja. Kirjaston näyttelyseinää voi puolestaan varata taidenäyttelyitä varten.

5.4 Verrokkikirjastot

lin kirjasto-monitoimitalon avajaisia vietettiin joulukuussa 1985. Kirjasto sijaitsee lin Nätteporissa kunnantalon naapurissa, ja sen ikkunoista avautuu näkymä lijoelle. Kirjaston pinta-ala avajaisten aikaan oli 504 neliometriä, ja kirjastossa oli muun muassa käsikirjasto ja lapsille oma satusoppi. Musiikinkuuntelijoille oli tuolloin kirjastossa omat tilat, ja kaksipaikkainen tutkijanhuone. (Kirjasto-
virma 2016, viitattu 9.1.2017.) Kirjasto pääsi heti valmistuttuaan kriittisen arvioinnin kohteeksi,

kun vuonna 1986 julkaistun *Kirjastotilojen suunnittelu* -teoksen kolme kirjoittajaa arvioivat tuolloin 13 uuden kirjaston pohjapiirroksia. Iin kunnankirjaston osalta arviointiryhmä (koulutoimentarkastaja Veikko Junnila sekä kirjastonjohtajat Timo Koivu ja Liisa Laatu) toteaa muun muassa, että käsikirjasto on jouduttu sijoittamaan outoon paikkaan, ja sen tilalla saisi olla työtila. Pohjapiirustuksen mukaisesti sijoitetun, liian massiivisen lainauspöydän arviointiryhmä näkee muodostavan tulpan jo ennestään kapean kohdan liikenteelle. Lisäksi kahden hengen tutkijanhuone on ryhmän mielestä liian suuri. Toisaalta kehuja saavat hyvässä paikassa sijaitseva lehtitila ja lasten osasto. (Junnila, Koivu & Laatu 1986, 229.)

Vuonna 2014 valmistunut Kastellin kirjasto sijaitsee elokuussa 2014 valmistuneessa Kastellin monitoimitalossa Oulun yliopistollisen sairaalan läheisyydessä. Kastellin kirjasto on niin sanottu kombikirjasto, eli yleisen kirjaston ja koulukirjaston yhdistelmä. Monitoimitalon muita toimijoita ovat perusopetus-, varhaiskasvatus-, liikunta-, lukio- ja nuorisopalvelut. Kirjaston on suunnitellut arkkitehtitoimisto Lahdelma & Mahlamäki Oy, joka voitti monitoimitalosta järjestetyn arkkitehtikilpailun Hyrrä-nimisellä suunnitelmallaan. Kirjaston pinta-ala on yhteensä 380 neliometriä, josta kirjastotilaa on 290, työtilaa 22 ja hiljaista työskentelytilaa 69 neliötä. (Oulun kaupunki 2015, viitattu 9.1.2017.) Koko monitoimitalon kerrosala on lähes 25 000 neliötä. Kirjasto sijaitsee monitoimitalon sydämessä, ja siitä on yhtä seinää lukuun ottamatta näkymä muualle monitoimitaloon.

6 MUUTOKSEN MERKIT – TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyön keskeiset tutkimuskysymykset ovat, millaisia muutoksia ja remontteja kirjastotiloissa on tehty tai aiotaan tehdä ja millaisia muutostarpeita kirjastoissa on tällä hetkellä. Lisäksi vastausta lähdettiin hakemaan kysymykseen, kuinka vanhemmat, niin sanotun kokoelmakeskeisen kirjaston tilat taipuvat muutoksiin sekä uuden, tapahtumakeskeisen kirjaston ja "kansalaisten yhteisen olohuoneen" tarpeisiin. Yksityiskohtaisemmin tutkimuksessa pureuduttiin lisäksi kysymyksiin, kuinka 1980-luvulta alkaen kirjastoissa lisääntynyt tekniikka on saatu sovitettua kirjastotilaan, miten tilat soveltuvat tapahtumien järjestämiseen, ovatko kirjastotilat toimivat etätyöntekijöiden ja opiskelijoiden kannalta ja vastaavatko tilat tämän päivän kirjaston tilavaatimuksia.

Opinnäytetyöhön on kartoitettu kolmen eri-ikäisen kirjaston tiloja, tehtyjä ja mahdollisia tulevia remontteja, tilojen toimivuutta, osastojaon muutoksia ja muutostarpeita sekä tiloihin liittyviä tulevaisuuden haasteita haastattelumenetelmällä, kaikkiaan 16 kysymyksen ja niitä täydentävien lisäkysymysten avulla. Kysymyksiin vastasivat Kuusamon kaupungin kirjastotoimenjohtaja Ritva Niemeläinen, Kemin kaupungin kirjastotoimenjohtaja Hilka Heikkinen ja Limingan kunnan kirjasto- ja kulttuurijohtaja Janne Nevala. Käytännössä kirjastotoimenjohtajat vastasivat ainakin osaan kysymyksistä yhdessä kirjastojensa henkilökunnan kanssa, sillä muutama kysymyksistä oli suunnattu työyhteisön pohdittavaksi. Tällainen oli esimerkiksi kysymys nykyisten kirjastotilojen toimivuudesta, ja tilojen hyvistä ja huonoista puolista henkilökunnan kannalta. Tutkimuskysymyksiin saaduissa vastauksissa esiin nousee sekä yhdistäviä että erottavia tekijöitä, joita on ryhmitelty viiden alaotsikon alle.

6.1 Tilajärjestelyjä ja remontteja

Kolmesta tarkastelun kohteena olevasta kirjastosta yhdessä eli Kemin kaupunginkirjastossa on vuonna 2013 tehty mittava remontti. Siinä kirjaston kaikki toiminnot mietittiin uudella tavalla. Remontissa kirjaston neliömäärä pieneni, palvelupisteitä vähennettiin, hyllyt käännettiin eri suuntiin, aineistot järjestettiin asiakkaiden kannalta käytettävämmiin ja kirjastoon rakennettiin esiintymislava tilaisuuksien järjestämistä varten. Kirjastolta iso muutos tiivistetäänkin toteamalla: "Yksikään tavara ei ole entisellä paikallaan remontin jälkeen, vaan kaikki mietittiin palvelumuotoilun avulla uusiksi." Muutos näkyy osastojakojen osalta siten, että aikuisten kaunokirjallisuus vaihdettiin lä-

hemmäs sisääntuloa ja tietokirjallisuus ison kirjastosalin perälle. Edelleen samaan tilaan sijoitettiin musiikki ja elokuvat, joilla ennen remonttia oli erillinen tila. Lisäksi lasten ja nuorten aineistot eroteltiin selkeämmin toisistaan.

Monin osin vastaavia muutoksia on käynyt läpi myös lin kirjasto, jossa on vuosien varrella järjestetty tiloja ja osastoja uudelleen. Alkuperäisillä paikoillaan sijaitsevat edelleen aikuisten osasto, lehtilukusali ja lasten ja nuorten osasto. Sen sijaan kahden hengen tutkijantila toimii nykyisin kirjastonjohtajan työhuoneena, käsikirjasto on poistettu ja sen tilaan on sijoitettu musiikkiaineisto (kirjat, nuotit, levyt), kotiseutukokoelma sekä kaksi asiakaspäätettä. Musiikkiaineiston tilana pitkään toimineessa huoneessa taas avattiin toukokuussa 2016 Nuorten aikuisten osasto eli 15+-kokoelma, jossa on niin kirjoja, lehtiä kuin työskentely- ja oleskelutilaa sohvilla ja säkkituoleilla. Erillistä hiljaista työskentelytilaa kirjastossa ei ole, mutta aikuistenosaston seinustoilta löytyy useampikin pöytäryhmä tai nurkkaus, jossa rauhallinen työskentely onnistuu.

Vuonna 1980 valmistuneessa Kuusamon pääkirjastossa on vuosien varrella tehty monia muutoksia, kuten luovuttu kokolattiamatosta, uusittu musiikkiosasto ja lainaustiski, rakennettu kotiseutuarkisto toimistotiloihin sekä viimeisimpänä vuodelta 2016 pääoven, ulkoportaiden ja hissien uusiminen esteettömiksi. Toiminnallisia muutoksia on kirjastossa lehtisalin sijoittaminen käsikirjaston paikalle ja taidesalongin sijoittaminen aiemman lehtisalin tilalle. Taidesalongiin on sijoitettu taidekirjat ja lainattavat luontokuvat, ja tila toimii myös pienimuotoisten yleisötilaisuuksien pitopaikkana.

Kuusamon pääkirjastoon on tulossa lisää muutoksia lähivuosina, sillä investointisuunnitelmassa on vuodelle 2018 mittava remontti. Siinä kirjaston sisääntulokerroksen toimistotiloihin tulee 75 neliön kokoinen lehtisali rauhallisine työpisteineen sekä esimerkiksi yhdistysten varattavissa oleva, noin 30 hengen kokoontumistila keittiöineen. Tilaratkaisujen myötä toimistotilojen koko kirjastossa pienenee. Lisäksi kirjaston vanhan, vuodelta 1997 olevan palvelutiskin tilalle hankitaan pienempi ja nykyistä muunneltavampi malli. Remontin myötä aulaan sijoitetaan palautusautomaatti ja asennetaan kulunvalvontalaitteet. Näin kirjaston aukioloa voidaan pidentää aamusta ja illasta niin, ettei henkilökuntaa ole paikalla. Järjestelyillä kirjastossa valmistaudutaan omatoimikirjaston nykyistä laajempaan käyttöön, kun omatoimiasiointi laajenee Kuusamon pääkirjastossa vuonna 2017 (Ingalsuo 2016, 12).

Uudehossa, vuonna 2012 valmistuneessa Limingan kunnankirjastossa remonttia ei ole tehty, eikä sitä ole myöskään suunnitelmassa. Joitakin toiminnallisia muutoksia kirjastossa on tehty ja tarkoitus tehdä, kuten tietokonealueen pöytäjärjestyksen muuttaminen entistä paremmin asiakas-kuntaa palvelevaksi. Kirjastoon on jouduttu valmistumisen jälkeen järjestämään lisää säilytystilaa.

6.2 Käsikirjastot ja musiikkihuoneet kiertolaisina

Käsikirjastoa ei ole enää yhdessäkään opinnäytetyössä tarkastellussa kirjastossa. Ilmiö ei ole uusi, sillä pienemmissä kirjastoissa käsikirjastojen vähentynyt käyttö on johtanut siihen, että ne ovat tutkimuksen ja havaintojen mukaan olleet ensimmäisiä aineistoja, joiden tilalle on muutosten myötä sijoitettu joku muu toiminto, kuten lehtisali tai oleskelutila. Esimerkiksi Kuusamon pääkirjastossa muutokset vaikuttivat käsikirjastoon niin, että sen tilalle sijoitettiin lehtisali. Kemissä käsikirjastosta luovuttiin remontin yhteydessä, kun kirjaston tilat pienenevät. Lin kirjastossa käsikirjaston tilassa on nyt musiikkiaineisto, asiakaspääteet ja kotiseutukokoelma. Uudemmissa eli Limingan ja Kastellin kirjastoissa erillistä käsikirjastoa ei ole ollut.

Käsikirjaston ohella toinen "muutosten myllyyn" joutunut osasto ja aineisto näyttää tutkimuksen perusteella olevan musiikkiosasto ja -aineisto. Esimerkiksi Kuusamon pääkirjastossa alunperin erillään ollut musiikkiosasto uusittiin ja siirrettiin lähemmäs muuta kokoelmaa vuonna 1998. Tulevassa vuoden 2018 remontissa se siirtyy jälleen, nyt tapahtumatorin tieltä lehtisalin paikalle. Kuusamossa aiemmin musiikin työhuoneena toiminut tila on muutettu nuorten olkkariksi. Samantyyppinen tilanne on myös lin kirjastossa, jossa aikaisemmin musiikkihuoneena palvellut tila on nyt nuorten aikuisten osasto, ja musiikkiaineisto on siis samassa tilassa kotiseutukokoelman ja asiakaspääteiden kanssa. Myös Kemin kirjastossa musiikkiaineisto ja elokuvat saivat vuoden 2013 remontissa uudet paikat isosta kirjastosalista, kun ne aiemmin sijaitsivat erillisessä tilassa.

6.3 Kokoontumistiloja, tapahtumatori ja stage

Haastatteluvastauksista nousee toiminnallisten tilamuutosten kohdalla voimakkaasti esiin tarve saada kirjastoihin uudenlaista kokoontumistilaa ja tilaa erilaisille tapahtumille. Esimerkiksi Kuusamon pääkirjaston vuonna 2018 käynnistyvän remontin myötä kirjaston alakertaan tulee muun muassa yhdistysten varattavissa oleva, noin 30 hengen kokoontumistila keittiöineen. Vastaavasti kirjaston yläkerrassa musiikkiosasto muuttaa lehtisalin tilalle ja "musan" tilalle tulee 94 neliön

kokoinen, noin 80 henkilölle mitoitettu tapahtumatori. Tapahtumatorin tilassa on kirjaston muuna aukioloaikana asiakkaita varten sohvia, lukupaikkoja sekä näyttelytilaa. Näin ollen korjautuu myös nykyisten tilojen ongelma, joka nousi esiin haastatteluvastauksesta: kirjastoon kaivataan tiloja nimenomaan kokoontumiseen, tapahtumien järjestämiseen sekä kirjaston ja yhdistysten tarpeisiin. Kuusamon pääkirjaston asiakkaat ovat toivoneet kirjastoon esteettömiä kokoontumistiloja ja kahviota, ja näitä toiveita remontissa lähdetään toteuttamaan.

Kemin kaupunginkirjastoon rakennettiin mittavan remontin yhteydessä esiintymislava eli stage tilaisuuksien järjestämistä varten. Kirjastolta kerrotaan, että esiintymislava on palvellut hyvin noin 50 hengen tilaisuuksia. Tätä suuremmille tilaisuuksille kirjasto varaa käyttöönsä samassa rakennuksessa sijaitsevat kulttuurikeskuksen auditoriotilat. Edelleen vastauksista selviää, että Kemin kaupunginkirjastoon tarvittaisiin makerspace-tiloja, ja ne on myös mahdollista tiloihin sijoittaa, mikäli ne päätetään kirjastoon perustaa.

Limingassa tapahtumat on saatu sovitettua kirjastotilaan muunneltavuuden avulla siten, että pyöriillä varustetut hyllyt työnnetään sivuun tapahtumien tieltä ja taas paikalleen tapahtuman päätyttyä. Kirjastolta kuitenkin kerrotaan, että tapahtumien järjestäminen aiheuttaa haasteita. Alunperin kirjaston tilasuunnitelmissa oli mukana erillinen auditorio, jossa järjestettävät tapahtumat eivät häiritsisi muita kirjastonkäyttäjiä, mutta tämä osa suunnitelmasta ei toteutunut.

6.4 Kirjasto etätyötilana ja hiljaisena tilana

Kirjastotiloja koskevassa julkisessa keskustelussa on noussut esiin, että työelämän ja työsuhteiden pirstaloitumisen myötä erityisesti isompien kaupunkien kirjastoissa etätyöntekijät, erilaiset freelancerit ja itsensä työllistäjät ovat kasvava asiakaskunta jo perinteisen opiskelija-asiakaskunnan ohella, ja kirjastoilla on sekä kiinnostusta että tarvetta lisätä tiloja tälle moninaiselle asiakasryhmälle. Kehitys näkyy esimerkiksi Oulun kaupunginkirjastossa, ja erityisesti tähän kiinnitetään huomiota Helsingin uuden keskustakirjaston tilasuunnittelussa.

Tutkimuksessa tarkastelun kohteena olevat kirjastot ovat kaikki pienempien kaupunkien tai kunnan kirjastoja. Kaikilta kolmelta paikkakunnilta löytyy kuitenkin eri asteen opiskelupaikkoja, oppilaitoksia ja opiskelijoita. Sitä on vaikea arvioida, minkä verran epätyypillisten työsuhteiden tekijöitä näillä paikkakunnilla on tai toimiiko kirjasto tilavaihtoehtona etätyöpäivänä. Haastatteluaineis-

ton perusteella etätyöntekijöiden joukko näkyy kirjastoissa vaihtelevasti. Kemin kaupunginkirjastosta kerrotaan, että etätyöntekijöitä ja opiskelijoita on asiakkaina yhä enemmän, ja heille löytyy hiljaisia tiloja kirjaston yleisistä tiloista. Etätyöntekijöitä Kemissä palvelee myös se, että kirjastoasiakkailta on käytössään langaton avoin verkko.

Kuusamossa etätyöntekijät ja opiskelijat kuuluvat kirjaston vakituiseen asiakaskuntaan, mutta huomattavia muutoksia heidän määrässään ei ole tapahtunut. Nykyisin nämä asiakasryhmät ovat löytäneet työskentelytilaa kirjaston taidesalongista tai kirjastosalin perältä. Kirjaston kokemuksen mukaan nämä tilat eivät kuitenkaan nykyisellään ole toimivat tai riittävät, ja tulevassa remontissa tehdäänkin tilamuutoksia ja parannuksia näitäkin asiakasryhmiä ajatellen. Limingan kirjastosta todetaan, että etätyöntekijät ja opiskelijat näkyvät kirjaston arjessa, mutta määrissä ei ole tapahtunut juurikaan muutoksia, vaan tilojen käyttö on ollut tasaista. Kirjastolta kuitenkin todetaan Kuusamon tapaan, että tilat eivät ole nykyisellään riittävät, vaan rauhallista luku- ja työskentelytilaa kaivataan lisää. Tietokoneluokan uudelleenkalustamisella ja -järjestämisellä olisikin tarkoitus tarjota tälle asiakaskunnalle lisää tilaa. Myös Limingan kirjaston asiakkailta on tullut toiveita hiljaisesta lukutilasta ja ryhmätyöskentelytilasta.

6.5 Kokemuksia tiloista ja niiden toimivuudesta

Haastattelussa kysyttiin myös sitä, kuinka ajanmukaisina, onnistuneina ja toimivina kolmen haastattelukirjaston henkilökunta kirjastojensa nykyisiä tiloja pitää. Tätä kysyttiin kahdessakin kohdassa, ja näiden lisäksi muissakin kysymyksissä ja vastauksissa tilojen tarkoituksenmukaisuus nousi esiin. Esimerkiksi Kuusamon pääkirjastolta kerrotaan, että tilaa on riittävästi, mutta toimistotilan osuus on nykyisellään liian suuri. Tämä taas johtuu tilojen historiasta, sillä aiemmin tiloissa on ollut muun muassa kansalaisopisto, kulttuuritoimisto ja tietotupa. Edelleen yhteenvetona kirjastolta todetaan, että talossa on hyvin tilaa, mutta tilajako on vanhentunut. Kuten aiemmin on todettu, tähän tuo muutoksia vuonna 2018 käynnistyvä remontti.

Toisen tutkimuskirjaston eli Kemin kaupunginkirjaston muutaman vuoden takaisen remontin taustalla oli kokemus, että kirjasto tarvitsee uudenlaiset tilat. Muutokseen haettiin vinkkejä ja vaikutteita maailmalta ja kotimaan uusista kirjastoratkaisuista:

Kirjastotilojen suunnittelu nykyiseen muotoonsa sai alkunsa ulkomaille (Tanska, Ruotsi, Hollanti, Norja) ja kotimaan uusiin kirjastoihin (Turun kaupunginkirjasto, kirjasto10) suun-

tautuneiden opintomatkojen jälkeen. Oli selvää että tarvittiin uudenlaisia tiloja erilaisille tapahtumille, ryhmätyötiloja, hiljaisia tiloja ja viihtymiseen houkuttelevia tiloja pelkkien kirjahyllyjen lisäksi. (Kemin kaupunginkirjasto)

Nykytilanteesta kirjastolta todetaan, että isoa tarvetta muutoksiin ei tällä hetkellä ole, sillä nykyiset tilat ovat joustavat ja muunneltavissa eri tarkoituksiin. Myös kirjaston nykyiselle kokoelmalle tila on sopiva. Jatkoa ajatellen kirjastoon toivotaan enemmän näyttelytiloja. Jonkinlaisena ongelmana niin asiakkaiden kuin henkilökunnankin taholta on koettu kulttuurikeskuksen aulan meluisuus, sillä aulassa sijaitsee yhteispalvelutiski. Toisaalta kirjasto on saanut myös positiivista palautetta, jossa sitä keuhataan avaraksi, siistiksi ja valoiseksi.

Vuonna 2012 valmistuneen Limingan kirjaston suunnittelussa keskeisenä ideana oli tilojen muunneltavuus, eikä varsinaista remonttitarvetta viiden vuoden ikäisessä kirjastossa ole. Joitakin ongelmakohtia arjessa on kuitenkin noussut esiin. Kirjastolta todetaan muun muassa, että näyttävyydestä huolimatta käytännön ratkaisut eivät kaikilta osin vastaa käyttötarvetta. Esimerkiksi lastenosaston muunneltavuutta pidetään hyvänä ideana, mutta sen toteutus olisi kirjastohenkilökunnan mukaan voinut olla toimivampi. Edelleen hiljaisen tilan lisäämiseksi lasten- ja nuortenosasto voisi sijaita nykyistä sivummalla. Puutteisiin kuuluu myös se, että säilytys- ja varastotilat ovat vajavaiset, ja niitä on saatu lisäjärjestelyillä jälkikäteen. Pientä hankaluutta kirjastossa aiheuttaa myös vähäisen henkilökunnan ripottelu kahteen kerrokseen. Muunneltavuutta sovelletaan kirjaston tietokoneluokassa, jossa sisustusta on suunniteltu tarpeen mukaan muutettavaksi palvelemaan paremmin ryhmätöitä, kokoontumisia ja itsenäistä työskentelyä. Kehuja Limingan kirjastossa saa lainaussalin tilan tuntu ja tunnelma sekä kirjaston näyttävyyttä. Myös tärkeä esteettömyys on henkilökunnan mielestä hyvin toteutettu ja poistumistiet on hyvin mietitty.

6.6 Yllätyksiä ja pohdintaa kirjaston tulevaisuudesta

Haastattelussa selvitettiin myös kirjastotoimenjohtajien ja kirjastohenkilökunnan kokemuksia kirjastotiloja ja kirjastoja ravistelleista muutoksista, joita on kuvattu tutkimuksen teoriaosuudessa. Vastauksista nousi esiin niin tapahtumakirjaston rooli, uuden kirjastolain linjaukset kuin lukutottumusten muutoskin. Haastattelussa kysyttiin, onko kirjaston arjessa nähtävissä uusia muutostrendejä. Esimerkiksi Kuusamon kirjaston vastauksesta käy ilmi, että kirjasto on lähtenyt muutoksiin verkkaisemmin kuin osa vastaavan ikäisistä kirjastoista.

Kysymykseen, onko muutos yllättänyt vastaajan tai vastaajat jollakin tavalla, vastattiin seuraavasti:

On kyllä. Olen opiskellut 80-luvulla ja ollut töissä vuodesta 1991 ja muutos on ollut huikea. Suurin yllätys on ehkä lainauslukujen raju laskeminen, mikä on aiheuttanut sen, että pitää kehittää uusia toimintatapoja. Ennen oheistoimintoina pidetyt tapahtumat ovat tulleet enemmän keskiöön ja muutenkin pitäisi olla enemmän esillä ja ajan hermolla. (Ritva Niemeläinen, Kuusamon pääkirjasto)

Itsepalvelu/omatoimikirjastot muuttavat koko kirjastopalvelujen kokonaisuutta ja niiden suhteen olen edelleenkin syvästi hämmästynyt. (Janne Nevala, Limingan kunnankirjasto)

Kirjastoissa otetaan parhaillaan käyttöön uuden kirjastolain kirjauksia. Myös tätä pohdittiin vastauksissa.

Uusi kirjastolaki painottaa kirjastojen roolia ”aktiivisen kansalaisuuden” edistämisessä. Tämä voi tarkoittaa moniakin asioita, mutta varmaan kaikkein perinteisin ”hys-hys”-tila on jo historiaa. Haasteena on löytää sopiva tasapaino näiden kahden välille. Vaikka ainakin meidän kirjastossa suhtaudutaan varsin ennakkoluulottomasti asioihin, niin uudistukset eivät saa johtaa siihen että karkoitamme vanhat asiakkaamme. (Janne Nevala, Limingan kunnankirjasto)

Limingan kirjasto- ja kulttuurijohtaja Janne Nevala ottaisivat kunnalaiset ja asiakkaat mukaan keskusteluun siitä, millaisen kirjaston he haluavat ja mitä kirjaston pitää kunnalaisille tarjota.

Asiakkaiden kuuntelu esim. keskustelutilaisuuden muodossa olisi varmasti hyvä foorumi kuulla erilaisia näkökulmia. Lukemisen edistäminen on silti se meidän ykkösehtävämme. (Janne Nevala, Limingan kunnankirjasto)

Remontin yhteydessä isoja muutoksia läpikäyneessä Kemin kirjastossa pohditaan kokoelmatyötä ja nykyisen aineiston esillepanoa.

Kirjat ja muu aineisto tulisi saada myös näyttävämmiin esille ja siihen on panostettu vähentämällä aineistoa, jolloin sitä saadaan esim. hyllyille enemmän esille kuvapuoli ulospäin. (Hilkka Heikkinen, Kemin kaupunginkirjasto)

Omatoimikirjastot mietityttävät ja jakavat paitsi kirjastoasiakkaiden, myös kirjastohenkilökunnan mielipiteitä. Esimerkiksi Kuusamon pääkirjastossa omatoimikirjastoa on lähdetty kokeilemaan ”kevyempänä ratkaisuna”, eli kirjaston ovet aukeavat asiakkaille kello 8, mutta henkilökunta on jo tuolloin paikalla tekemässä sisätöitä. Palvelupisteisiin henkilökunta siirtyy kello 10. Omatoimikir-

jastoon ja itsepalveluun liittyy monia kysymyksiä, kuten onko tulevaisuuden kirjaston aukiolo ympäri vuorokauden viikon jokaisena päivänä eli 24/7? Ja edelleen: Tuleeko kirjastoista enemmän "kylmäasemia", ja lisääntykö kolmannen sektorin toiminta kirjastoissa?

Kirjastossa kuten kuntataloudessa laajemminkin säästötoimet ovat johtaneet siihen, että läheskään kaikkia eläköitymisen myötä vapautuvia virkoja ei täytetä, vaan sama työmäärä tehdään pienemmällä henkilömäärällä. Tulevaisuuden haasteina esimerkiksi Limingan kirjastossa nähdäänkin ristiriitainen yhtälö: samaan aikaan vähenevät resurssit ja kasvavat vaatimukset. Yksi rasite varsinkin pienissä kirjastoissa on "järjestyksenvalvojana" toimiminen.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastatteluvastauksista selviää, että erityisesti vanhemmissa kirjastoissa on tarvetta kokonaisvaltaisille remonteille, mikä on luontevaa jo niiden elinkaarenkin takia. Remonttien yhteydessä kirjastoissa uusitaan pintoja ja kalustusta, mutta tehdään myös toiminnallisia muutoksia. Tämä näkyy tila- ja osastojaon muutoksina. Muutos voi olla kaikenkattava, kuten Kemlin kaupunginkirjastossa, jossa kaikki mietittiin palvelumuotoilun avulla uusiksi. Uudemmissa kirjastotiloissa muutostarvetta ei ole tai se on pieni, mutta nopean tekniikan kehityksen ja uusien vaatimusten myötä niissäkin joudutaan pohtimaan ja muuttamaan tilajakoa esimerkiksi kalustuksella asiakkaiden toiveita kuunnellen.

Haastatteluaineiston perusteella uusi tekniikka, kuten lainaus- ja palautusautomaatit, on saatu sovitettua kirjastotiloihin pääasiassa hyvin. Haastatteluaineistosta selviää, että sekä lainaus- että palautusautomaatin löytyminen jokaisesta kirjastosta ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys, vaikka julkisesta keskustelusta näin voisi päätellä. Esimerkiksi Kuusamon kirjastossa on lainausautomaatti, mutta ei palautusautomaattia. Sellainen on suunnitelmassa hankkia mahdollisesti vuonna 2018. Niin ikään verrokkikirjastossa eli lin kunnankirjastossa on lainausautomaatti, mutta ei toistaiseksi palautusautomaattia. Kemlin kirjastoon uudet lainausautomaatit ja palautusautomaatti hankittiin remontin yhteydessä vuonna 2013. Limingan kirjastosta löytyy lainausautomaatti, Kasellin kombikirjastosta molemmat, toimiihan kirjasto myös omatoimikirjastona.

7.1 Tapahtumakirjasto on löytänyt paikkansa – ja tilat

Yksi keskeisistä haastattelukysymyksistä koski kirjastotilojen toimivuutta tapahtumien järjestämisen näkökulmasta. Vastauksista selvisi, että tapahtumien järjestäminen vaatii kirjastoilta uudenlaista ajattelua, ja tapahtumatilojen järjestämiseksi on tehty isoja muutoksia. Esimerkiksi Kemlin kaupunginkirjastoon rakennettiin remontin yhteydessä esiintymislava eli stage tilaisuuksien järjestämistä varten, ja Kuusamon kirjaston yläkertaan remontoidaan lähes sadan neliön kokoinen, 80 henkilölle mitoitettu tapahtumatori. Limingan kunnankirjastossa tilaa tapahtumille saadaan ja tehdään siirrettävien hyllyjen avulla.

Remonttien yhteydessä kirjastoihin toteutetut tai toteutettavat tapahtuma- ja kokoontumistilat ovat selvästi linjassa uuden kirjastolain kanssa, jonka mukaan kirjaston tulee tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan (Laki yleisistä kirjastoista, 6 §). Esimerkiksi Kuusamon pääkirjastoon remontoidaan lisäksi kokoontumis-, oleskelu- ja työskentelytilaa. Tapahtumat ovat kuuluneet kirjastoihin aina jossakin muodossa, mutta tutkimukseni tietoperustan ja tutkimustulosten perusteella ne ovat nousseet oheistoiminnasta yhä keskeisempään rooliin kirjastojen arjessa. Tapahtumat nähdään tärkeänä, olennaisena ja vääjäämättömänä osana tämän päivän kirjastoa. Pohdintaakin tämä yhtälö aiheuttaa, ja Kuusamon kirjastosta todetaankin, että paljon julkisessa keskustelussa esillä ollut vastakkainasettelu hiljaisen lukutilan ja äänekkäämmän tapahtumakirjaston välillä aiheutti päänvaivaa. Kirjaston tehtävien tärkeysjärjestys on kuitenkin esimerkiksi Limingan kirjasto- ja kulttuurijohtaja Janne Nevalan mukaan selvä: "Lukemisen edistäminen on silti se meidän ykköstehtävämme", Nevala toteaa vastauksessaan.

7.2 Hiljainen tila ja makerspace: molemmille on tarvetta

Tapahtumakirjaston ja sen vaatimien tilamuutosten lisäksi kolmas keskeinen tutkimuskysymys oli, miten etätyöntekijät opiskelijoiden ohella näkyvät haastattelukirjastoissa. Yhteenvetona haastatteluvastauksista voi todeta, että tämä asiakaskunta on kirjastoissa huomattu ja sen määrä on myös jonkin verran kasvanut. Tiloja etätyölle ja ylipäätään hiljaisia tiloja kirjastoissa myös tarvitaan ja kaivataan. Vastauksista päätellen muutos ei kuitenkaan ole niin selvä kuin isoissa kaupungeissa. Pienemmillä paikkakunnilla perinteisiä "oman työpisteen" ammatteja on mahdollisesti enemmän kuin isoissa kaupungeissa, joissa epätyypillinen työ on yleistynyt nopeasti. Toisaalta vastauksista selviää, että uudenlaista työskentelytilaa kirjastoon tarvitaan. Tästä esimerkki on Kemin kirjaston suunnittelema makerspace-tila, joka toteutuessaan olisi niin kuntalaisten kuin yhteisöjen käytössä oleva avoin, matalan kynnyksen tila, joka tarjoaa mahdollisuuden harrastaa, toteuttaa itseään, jakaa osaamista ja tietoa, verkostoitua, opettaa ja oppia, tutustua ja osallistua, eli tila uudenaikaiselle eri alojen kohtaamiselle ja yhteistyölle.

Tutkimusaineistosta nousi esiin myös yksittäisiä tiloja tai osastoja koskevia muutostrendejä. Esimerkiksi "vanhan kirjaston" hiljaisiin tiloihin kuuluneista käsikirjastoista on pääasiassa luovuttu. Sinällään tämä ei ole yllätys, sillä kirjastokäynneillä tehdyt havainnot ovat vahvistaneet käsitystä siitä, että internetin tiedonhaku on vienyt tarvetta käsikirjaston tyyppisiltä tietovarastoilta. Esimerkiksi käsikirjastoihin olennaisesti kuuluneet tietosanakirjat ovat käytännössä lähes kadonneet niin

kirjastoista kuin kotienkin kirjahyllyistä. Toisaalta isompien kirjastojen ja erityisesti yliopisto- ja oppilaitoskirjastojen kokoelmissa käsikirjastoilla on edelleen oma tärkeä tehtävänsä, ja niistä tenttikirjan voi edelleen saada vaikkapa yölainaan. Käsikirjastolta vapautuneisiin tiloihin on tutkimuskirjastoissa sijoitettu joku muu aineisto, ja näyttääkin siltä, että joissakin kirjastoissa käsikirjastosta luopuminen on käynnistänyt dominopalikoiden lailla etenevän muutoksen: käsikirjaston tilalle on siirretty joku muu aineisto tai osasto ja tältä aineistolta vapautuneisiin tiloihin taas joku toinen.

Tutkimuskirjastojen kohdalla huomiota kiinnitti myös musiikkiaineiston tilanne. Monissa kirjastoissa musiikkiaineisto on vuosien varrella ehditty muuttaa useampaankin kertaan, ja jos se on alun perin ollut omana osastonaan, nyt se on siirretty muun aineiston "kylkeen".

7.3 Iso kirjastotila muuntuu moneksi

Opinnäytteen keskeisiä tutkimuskysymyksiä oli myös selvittää, miten kirjastotilat ovat taipuneet muutoksiin ja niiden asettamiin haasteisiin. Vastauksena voi todeta, että käytettävissä olevan budjetin lisäksi tämä riippuu kirjaston alkuperäisestä arkkitehtuurista ja koosta. Rahan puutetta voikin paikata ennakkoluulottomalla suunnittelulla ja sisustusratkaisuilla. Johtopäätökseni onkin, että asiantuntevalla suunnittelulla saadaan vanhemmastakin kirjastosta tämän päivän tilavaatimuksia ja kirjastolain vaatimuksia vastaava. Tutkimusaineiston perusteella näyttäisi siltä, että mitä isompi kirjasto alun perin on, sen muunneltavampi se on. Isoon tilaan on helppo remontoida ja rakentaa uutta (kuten tapahtumatori, stage, makerspace tai oleskelutilaa) tai vastaavasti ryhmitellä osastoja uudelleen. Tulkintani siis on, että isommat tilat mahdollistavat monenlaisia tilaratkaisuja tai lisätoimintojen rakentamista. Haastatteluvastauksista nousee esiin myös se, että muunneltavuus on tämän päivän kirjastotiloissa tärkeä, jos ei jopa tärkein ominaisuus, ja esimerkiksi Limingan kunnankirjastossa muunneltavuus oli alun perinkin tärkeä osa kirjaston ideaa.

Tutkimusaineisto antaa vertailukohtaa myös eri kokoisten kirjastojen tilajärjestelyistä. Aineiston vanhemmat kirjastorakennukset ovat selvästi suurempia kuin uudemmat: Kemin ja Kuusamon kirjastot ovat lähes 2500 neliön kooltaan huomattavasti suurempia kuin 1400 neliön suuruinen Limingan kirjasto. Vastaavasti Limingan kirjaston kanssa lähes samanikäinen Kastellin kombikirjasto on vielä pienempi, sillä neliöitä kirjastossa on kahdessa kerroksessa yhteensä 380. Koeroa voi suhteellistaa vertaamalla Kuusamon kirjaston toisessa kerroksessa sijaitsevaa 736

neliön kirjastosalia Kastellin kirjaston kokonaisalaan eli 380 neliöön. Toisaalta kaikki vanhemmat kirjastot eivät ole näin "hulppeita", ja esimerkiksi vuonna 1985 valmistuneessa lin kunnankirjastossa tilaa on noin 500 neliötä. Opinnäytteen tutkimusotos on pieni eikä laajoja yleistyksiä sen perusteella voi tehdä, mutta jotakin kirjastotilojen koon muutoksesta ja muunneltavuudesta tämä pieni vertailu kertoo.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni aihe eli kirjastotilat ja niiden muuttuminen on pitkäaikainen kiinnostukseni kohde, josta tein heti kirjasto- ja tietopalvelun opintojeni alussa ensimmäisen kurssin esseesuorituksen. Kolmen vuoden opintojeni aikana olen sivunnut ja käsitellyt mieluisaa aihetta useamman kerran. Aihe siis valitsi minut. Sitä en kuitenkaan vielä opinnäytetyötä aloittaessani arvannut, kuinka ajankohtainen aihe olisi. Ajankohtaisuus paljastui toden teolla siinä vaiheessa, kun aloin koota aineistoa tietoperustaa varten. Painettua suomenkielistä tutkimustietoa kirjastotiloista löytyi verrattain vähän, mutta sitä paikkasi viime vuosina kirjastotiloista julkisuudessa käyty keskustelu ja kommentointi. Ja tuota vilkasta keskustelua oli käyty monella foorumilla: mediassa, erityisesti Helsingin Sanomissa ja Kirjastolehdeissä sekä seminaareissa ja kirjastoalan tapahtumissa. Historiakatsauksen lisäksi tietoperustasta tuli siten katsaus kirjastotiloista ja laajemminkin kirjaston roolista käytyyn ajankohtaiseen keskusteluun, joka antoi hyvän pohjan varsinaiselle tutkimus-haastattelulle.

Haastattelun tein sähköpostilla, ja haastateltavat vastasivat kysymyksiin yhdellä kertaa. Tämä vaihe meni siis hieman toisin, kuin alkuperäinen suunnitelmani oli, sillä vaihtoehtona oli myös puhelinhaastattelu. Kun menetelmäksi sitten varmistui sähköpostihaastattelu, hioin kysymyksiä ja tarkensin lisäkysymyksiä. Näin ollen ainakin osa puhelinhaastattelun spontaaneista lisäkysymyksistä oli mukana sähköpostihaastattelussa. Sähköpostihaastattelu osoittautui sujuvaksi tiedonhankintatavaksi: kirjastoissa oli selvästi varattu aikaa asiaan paneutumiseen ja kysymyksiin vastaamiseen, ja näin sain analyysia varten käyttöni jäsennellyn ja selkeän tutkimusaineiston.

Suhtautuminen haastattelupyyntöön yllätti minut positiivisesti. Ensimmäisen myönteisen vastauksen sain muutaman minuutin kuluttua viestin lähettämisestä, ja toinenkin tuli tunnin sisällä. Myös varsinaiset vastaukset haastattelukysymyksiin sain toivomassani aikataulussa. Seuraava ilon aihe olivat nuo vastaukset. Sain kaikista kolmesta kirjastosta perusteellisia ja mielenkiintoisia vastauksia, joita oli pohdittu huolella ja osaa työyhteisön voimin. Lopputulosta vasten tarkasteltuna tutkimusmenetelmä vaikuttaa opinnäytetyön aiheeseen nähden oikealta valinnalta, sillä sain vastauksia ja tietoa juuri niihin kysymyksiin, jotka oman kiinnostukseni pohjalta olin keskeisiksi tutkimusongelmiksi valinnut. Haastatteluvastauksia täydensin kahdessa kirjastossa tehtyjen havainnointien avulla. Nämä kaksi kirjastoa olivat minulle ennestään tuttuja, ja siksi varsinaista sisällönanalyysiä tehdessäni huomiot ja vertailu tulivat luontevasti mukaan tuloksiin. Verrokkikirjas-

toista löytyi niin yhtäläisyyksiä kuin mielenkiintoisia eroavaisuuksiakin. Verrokkikirjastojen rooli jäi opinnäytteessäni suunniteltua pienemmäksi, mutta toisaalta ne nivoutuivat aineistoon luontevasti ja täydensivät kuvaa muutoksesta.

Saamani vastaukset vahvistivat joitakin ennakko-oletuksia ja trendejä, mutta antoivat myös uusia näkökulmia. Oletetut muutokset ja tietoperustassakin esiin nousseet trendit näkyvät tutkimuskirjastoissa, mutta etenevät niissä eri tahtiin: Kemin kaupunginkirjastossa iso remontti on jo tehty, kun kymmenen vuotta vanhemmassa Kuusamon pääkirjastossa se on vasta edessä. Myös tapahtumakirjaston suhteen kaikissa edetään omalla tavalla ja omilla resursseilla, asiakkaiden toiveita kuunnellen, eikä vastahankaan kehityksen kanssa ole asetettu missään. Mielenkiintoinen havainto oli myös se, että monilta osin kirjastojen tämänhetkinen kehitys vastaa uuden kirjastolain henkeä, ja näyttää siltä, että laki tulee nyt vahvistamaan kehitystä, joka kirjastoissa oli jo käynnissä, osassa vakiintuneena ja pitkällä.

Uuttakin vastaukset toivat esiin. Kemin kaupunginkirjaston haastatteluvastauksissa törmäsin ensimmäistä kertaa termiin makerspace. Näin siis siitakin huolimatta, että opinnäytteeni tietoperustaa varten kävin läpi laajasti kirjastotiloista viime vuosina käytyä keskustelua ja kirjoituksia. Uusi termi pakotti tiedonhakuun niin kotimaisista kuin ulkomaisista aineistotietokannoista. Makerspace-tila löysi kuitenkin helposti paikkansa siinä kokonaiskuvassa, joka kirjastotilasta ja kirjaston tulevaisuudesta on tämän tutkimuksen edetessä rakentunut. Ulkomaisten lähteiden avulla selvisi, että makerspace on maailmalla jo vakiintunut osa kirjastotiloja, mutta melko uusi ja paljon kiinnostusta herättänyt trendi aineiston perusteella sielläkin.

Mielestäni tämä monien toimijoiden yhteinen tekemisen tila tai suomalaisittain paja vastaa sekin erinomaisesti uuden kirjastolain henkeä ja visiota kirjaston tehtävästä yhteiskunnassa. Eikä kyse ole pelkästään visiosta, vaan juuri nämä monipuolisen tekemisen tilat ovat jo todellisuutta osassa kirjastojamme, kuten omin silmin sain todeta Helsingin ydinkeskustassa sijaitsevan Kirjasto 10:n tiloissa: tammikuisena lauantaipäivänä kirjastotilan perällä sijaitsevan Kaupunkiverstaan kaksi ompelukonetta surisivat täyttä päätä kahden nuorukaisen käsissä samaan aikaan kuin muutaman metrin päässä kaksi opiskelijaa pohti ratkaisuvaihtoehtoja derivaattatehtävään. Puhumattakaan niistä kymmenistä ihmisistä, jotka istuivat eri puolilla kirjastoa lukemassa, tietokoneen ääressä tai kiertelemässä hyllyjen välissä.

Makerspace-tila on yksi kiinnostavimpia, jos ei kiinnostavin opinnäytetyöni esiin nostamista tutkimustuloksista ja myös erittäin potentiaalinen jatkotutkimuksen aihe. Kiinnostavia kysymyksiä jatkotutkimuksessa olisivat, mistä ja milloin kirjastojen makerspace-tila sai alkunsa, kuinka laajasti se kirjastoissa on käytössä ja millaisia variaatioita tai paikallisia muunnelmia siitä löytyy, sekä minkä verran makerspace tai suomalaisittain paja on ylipäättään tuttu käsite suomalaisissa kirjastoissa ja niiden asiakkaiden keskuudessa.

Opinnäytetyön tekemisestä voi tässä vaiheessa todeta, että projekti on ollut jännittävä tutkimusmatka kirjastoihin, ja sellaisena antoisa, haastava ja opettavainen urakka opintojen sinetiksi. Parasta työssä on kuitenkin ollut kirjastolaisten ääni oppaana kuvaamassa niitä muutoksia, jotka ovat eri kirjastoissa kierrellessä tulleet tutuiksi. Kirjastohenkilökunnan ääni on tuonut opinnäytetyöhöni omakohtaisia kokemuksia, arvioita ja pohdintoja kirjaston muutoksesta, nykytilasta ja tulevaisuudesta. Näistä pohdinnoista olen kiitollinen: ilman niitä tutkimukseni olisi jäänyt pintaraapaisuksi. Ne toivat kirjaston käytännöstä ja arjesta esiin tietoa, jota ei kiinnostuneenakaan havainnoitsijana tai omalla, vielä lyhyellä kirjastoalan työkokemuksella olisi voinut saada. Kommenttien kautta pääsin kurkistamaan kunkin kirjaston historiaan ja tulevaisuuteen sekä kirjaston elinkaareen.

Opinnäytetyöni ei anna kirjastoille remonttivinkkejä eikä muitakaan ohjeita. Sen anti on kuitenkin vertaistieto. Tutkimusta lukiessa kirjastot saavat tietoa siitä, millaisia tilahaasteita ja muutostarpeita eri kirjastoissa on ja miten niitä ratkotaan. Jos opinnäytettä lukiessa jossakin kirjastossa aletaan pohtia, josko makerspace tai tapahtumatori olisi mahdollinen meilläkin tai se saa aikaan muita ahaa-elämyksiä tilojen uudistamiseen, on opinnäyte täyttänyt tehtävänsä.

LÄHTEET

Aabø, S. & Audunson, R. 2012. Use of library space and the library as place. *Library & Information Science Research* 34 (2), 138-149. Viitattu 16.2.2017, <http://web.a.ebscohost.com.ezp.oamk.fi:2048/ehost/command/detail?sid=807dd257-b259-4e3a-8cf7-e9d01bb29143%40sessionmgr4009&vid=8&hid=4112>

Aalto, M. 2014. Hälinä tuo kävijät Espoon kirjastoon. *Helsingin Sanomat* 3.2.2014. Viitattu 2.11.2016, <http://www.hs.fi/kaupunki/a1391314602269>.

Aaltonen, H. 2009. Kirjavarastosta olohuoneeksi. Yleisten kirjastojen tilojen historiaa. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) *Suomen yleisten kirjastojen historia*. Helsinki: BTJ Kustannus: 467–612.

Aaltonen, H. & Carlson, J. 1986. *Suomalaista kirjastoarkkitehtuuria*. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.

Ahola, S. 2015. Muuallakin viedään kirjastoja sinne, missä ihmiset liikkuvat. *Helsingin Sanomat* 21.3.2015. Viitattu 24.10.2016, <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1426830527697>.

Almgren, P. & Jokitalo, P. 2010. *Kirjasto 2011. Vaikutteita maailmalta*. Helsinki: Avain.

Baer, T. 2013. Periaatteen mies. *Kirjastolehti* 5, (10–12). Viitattu 17.10.2016, <http://kirjastolehti.fi/artikkelit/artikkeli/289/kirjastoaatteen-mies/>.

Dahlbom, T. 2016. Espoossa kirjasto muuttaa palvelutorille: samassa tilassa ovat nyt kirjojen lisäksi neuvola- ja päihdepalvelut. *Helsingin Sanomat* 7.8.2016. Viitattu 1.11.2016, <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1470449852991>.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 10. painos. Tampere: Vastapaino.

Haavisto, T. 2016. Kirjastoihin syntyy jokamiehen innovaatiokeskuksia. Esitelmä. Kuntaliiton vaikuttavuusseminaari 15.3.2016. Viitattu 31.10.2016, <http://vaikuttavuus.kirjastot.fi/innovaatiokeskuksia.html#.V-l8VfmLSUk>.

Haavisto, T. 2012. Kirjastotila taipuu moneen käyttötarkoitukseen. Helsingin Sanomat 18.12.2012. Viitattu 31.10.2016, <http://www.hs.fi/mielipide/a1355719323664>.

Helmet 2017. Library makerspace. Viitattu 16.2.2017, http://www.helmet.fi/en-US/Libraries_and_services/Library_Makerspace

Helsingin kaupunginkirjasto 2016. Kirjaston kaupunkiverstas. Viitattu 3.2.2017, <http://www.kaupunkiverstas.fi/>.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Ingalsuo, U. 2016. Kaikkien yhteiseksi tilaksi. Kaleva 28.11.2016, 12.

Jochumsen H., Hvenegaard C. & Skot-Hansen D. 2012. "The four spaces – a new model for the public library". *New Library World* 113 (11/12), 586–597. Viitattu 14.2.2017, <http://web.a.ebscohost.com.ezp.oamk.fi:2048/ehost/command/detail?sid=3103383e-6a24-4d21-aa33-9767a9efc053%40sessionmgr4010&vid=8&hid=4106>.

Jokelainen, J. 2015. Tällainen on tuleva keskustakirjasto. "Tulemme olemaan maailman kärjessä." Helsingin Sanomat 21.3.2015. Viitattu 21.10.2016, <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1426830619061>.

Junnila, V., Koivu T. & Laatu L. 1986. Uusien kirjastotilojen kriittistä tarkastelua. Teoksessa T. Koivu (toim.) Kirjastotilojen suunnittelu. Opas kirjastorakennusten ja huoneistojen suunnittelijoille. Helsinki: Suomen kirjastoseura: 225–251.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kangas, J. 2012: Uusi kirjasto kerää kiitosta. Kaleva.fi 2.7.2012. Viitattu 24.10.2016, <http://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/uusi-kirjasto-keraa-kiitosta/598313/>.

Katajavuori, R. 2013. Kirjasto, kodin jatke. Kirjastolehti 105 (1), 18.

Kekki, K. 2013. Menestystarina nimeltä kirjasto. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Kemi 2016. Kaupunginkirjasto. Historiikki. Viitattu 14.12.2016 <http://www.kemi.fi/kirjasto/historiikki/>.

Kemi 2017. Kaupunginkirjasto. Viitattu 6.2.2017, <http://www.kemi.fi/kirjasto/>.

Kietäväinen, T. 2016. Kirjastojen rooli elinvoimaisessa kunnassa. Esitelmä. Kuntaliiton vaikuttavuusseminaari 15.3.2016. Viitattu 21.9.2016, <http://vaikuttavuus.kirjastot.fi/esipuhe.html#.V-l8lfmLSUk>.

Kirjastolaki 4.12.1998/904. Viitattu 18.10.2016, <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980904>.

Kirjastot.fi 2016. Yhdessä tekemisen meininkiä uudella otteella – Makerspace Tampereen Sampolan tietotorille. Viitattu 19.1.2017, <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/yhdess%C3%A4-tekemisen-meininki%C3%A4-uudella-otteella-makerspace-tampereen-sampolan-tietotorille>.

Kirjastot.fi 2010. Kirjastotilat ja niiden käyttö Itä-Suomessa. Viitattu 1.11.2016, http://www.kirjastot.fi/tiedotteet/kirjastotilat-ja-niiden-k%C3%A4ytt%C3%B6-it%C3%A4-suomessa-35c29c?language_content_entity=fi#.V83EL_mLSUm.

Kirjastovirma 2016. Iin kirjaston historiaa. Viitattu 9.1.2017, <http://www.kirjastovirma.fi/kirjastot/ii>.

Koivu, I. 2016. "Kirjaston on uudistuttava". Ministeri Sanni Grahn-Laasosen mielestä kirjastojen on oltava siellä missä ihmistenkin. Kirjastolehti 4.3.2016. Viitattu 25.1.2017, <http://kirjastolehti.fi/artikkelit/artikkeli/652/kirjaston-on-uudistuttava>.

Kuusamon kaupunki 2016a. Pääkirjasto. Viitattu 14.12.2016, <http://www.kuusamo.fi/paakirjasto>.

Kuusamon kaupunki 2016b. Kirjaston kokoelmat. Viitattu 6.2.2017, <http://www.kuusamo.fi/koe-ja-nae/kirjasto/kirjaston-kokoelmat>.

Lahdelma, I. 2008. Muistin olomuoto ja käytettävyys. Teoksessa M. Kasvio (toim.) Muistin paikat: Suomen museot ja kirjastot. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, 66–71.

Lahtinen, M. 2010. Kirjastojen maa. Tampere: Vastapaino.

Laki yleisistä kirjastoista. 1492/2016. Viitattu 25.1.2017, <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161492>.

Launonen, V. 2015. Sosiaalisuuden muutos kirjastoissa. Teoksessa L. Hokkanen (toim.). Sosiaalinen kirjasto: lukemattomien mahdollisuuksien maailma. Helsinki: Avain.

Lindgren, P. 2015. Muutosjohtamista vai muutoksen tekemistä? Teoksessa J. Relander ja J. Saarto (toim.). Kirjaston kuolema. Helsinki: Avain.

Moorefield-Lang, H. M. 2014. "Makers in the library: case studies of 3D printers and maker spaces in library settings". *Library Hi Tech*, 32 (4), 583–593. Viitattu 16.2.2017, <http://www.emeraldinsight.com.ezp.oamk.fi:2048/doi/full/10.1108/LHT-06-2014-0056>.

Mustikkamäki, M. 2013. Mediakasvatus ja kirjastot: mediakasvatuksen vakiintuminen. Esitelmä. Kirjastopäivät 2013. Viitattu 4.11.2016, http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/Luennot/Liitteet/Mustikkamaki_Mika.pdf.

Mänttari, R. 2008. Muistin paikat – Suomen museot ja kirjastot. Teoksessa M. Kasvio (toim.) Muistin paikat: Suomen museot ja kirjastot. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, 4-13.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016. Laki yleisistä kirjastoista. Hallituksen esitysluonnos. Viitattu 31.10.2016, http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/vireilla_kirjastot/kirjastolaki/liitteet/Hallituksen_esitysluonnos.pdf.

Opetusministeriö 2009. Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. Yleiset kirjastot. Kansalliset strategiset painoalueet. Viitattu 4.11.2016, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm32.pdf?lang=fi>.

Oulun kaupunki 2015. Kastellin kirjasto. Viitattu 9.1.2017, <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/kastellin-kirjasto>.

Oulun kaupunki 2016. Nyt etsitään vapaaehtoisia osallistujia suunnittelemaan virtuaalista kirjastoa. Viitattu 4.11.2016, http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/ajankohtaista/-/asset_publisher/CG1w/content/nyt-etsitaan-vapaaehtoisia-osallistujia-suunnittelemaan-virtuaalista-kirjastoa-31-8-78400.

Pettersson, Y. 2014. Biblioteksrum i förändring: Folkbibliotekariers upplevelser av ny-, om- och tillbyggnation. Högskolan i Borås. Kandidatuppsats i biblioteks- och informationsvetenskap. Viitattu 15.2.2017, http://bada.hb.se/bitstream/2320/13864/1/k14_21.pdf.

Reijonen, M. 1995. Tilan kolmet kasvot. Tutkimus kirjastotilasta. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Schlipf, F. 2011. The Dark Side of Library Architecture: The Persistence of Dysfunctional Designs. *Library Trends*. 60 (1), 227–255. Viitattu 17.2.2017, <http://web.a.ebscohost.com.ezp.oamk.fi:2048/ehost/detail/detail?vid=3&sid=e7fe8b71-2b9c-461a-8f18-7f43a039ff53%40sessionmgr4007&hid=4112&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=67333284&db=lxh>

Sinisalo, J. Yliopettaja. Oulun ammattikorkeakoulu. Liiketalouden yksikkö 2015. Luento 18.3.2015.

Sinisalo, J. Yliopettaja. Oulun ammattikorkeakoulu. Liiketalouden yksikkö 2015. Luento 15.4.2015.

Suomen ympäristökeskus 2016. Väestömäärä takaa taajaman palvelut. Viitattu 29.9.2016, [http://www.syke.fi/fi-FI/SYKE_Info/Viestintaaineistot/Tiedotteet/Vaestomaara_takaa_taaajaman_palvelut\(40163\)](http://www.syke.fi/fi-FI/SYKE_Info/Viestintaaineistot/Tiedotteet/Vaestomaara_takaa_taaajaman_palvelut(40163)).

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Valleala, S. 2015a. Tervetuloa, Aarhusin uusi suurkirjasto. Keskustakirjasto 2018. Viitattu 31.10.2016, <http://keskustakirjasto.fi/2015/06/29/tervetuloa-aarhusin-uusi-suurkirjasto/>.

Valleala, S. 2015b. Kuinka keskustakirjasto syntyy? Keskustakirjasto 2018. Viitattu 31.10.2016, <http://keskustakirjasto.fi/2016/09/29/kuinka-keskustakirjasto-syntyy/>.

LIITTEET

LIITE 1

Kysymyksiä kirjastoille
Marja Leskinen

1. Milloin Kuusamon pääkirjasto on valmistunut?
2. Kuka kirjaston on suunnitellut? Järjestettiinkö suunnittelusta arkkitehtikilpailu?
3. Minkä kokoiset kirjastotilat ovat? Ovatko tilat kooltaan suositusten mukaiset?
4. Onko kirjastossa tehty remonttia valmistumisen jälkeen? Mitä muutoksia remontissa tehtiin?
5. Onko kirjaston osastojakoa muutettu alkuperäisestä? Jos on, millaisia muutoksia on tehty ja miksi?
6. Onko kirjastossa tällä hetkellä muutos- tai remonttitarvetta? Ollaanko kirjastoa lähiaikoina remontoimassa tai osasto- tai tilajakoa muuttamassa? Miten ja miksi?
7. Tarvittaisiinko jollekin kirjastotoiminnolle lisää tilaa tai kokonaan uudet omat tilat? Mille toiminnolle?
8. Onko kirjastossa käsikirjasto? Jos käsikirjastosta on luovuttu, mitä siltä vapautuneisiin tiloihin on sijoitettu?
9. Miten lainaus/palautusautomaatit ja asiakaspäätteet on saatu sovitettua kirjastotilaan?
10. Kuuluuko kirjaston asiakaskuntaan etätyöntekijöitä ja opiskelijoita? Onko näiden asiakasryhmien määrässä tapahtunut muutoksia? Ovatko näille ryhmille varatut tilat toimivat ja riittävät?
11. Minkälaisia kirjastotiloja koskevia palautteita tai muutostoiveita asiakkailta on tullut?
12. Mitä mieltä kirjaston henkilökunta on kirjastotiloista? Tuskastuttaako joku asia tai onko joku asia vastaavasti erityisen hyvin?
13. Kuinka hyvin kirjastonne mielestäsi vastaa tämän päivän kirjaston tilavaatimuksia? Onko esimerkiksi nykyiselle kokoelmalle ja eri osastoille tarpeeksi tilaa? Ovatko tilat toimivat tapahtumien järjestämiselle?
14. Onko kirjastossa tehty poistoja lisätilan saamiseksi?
15. Onko kirjastoissa 1980-luvulla käynnistynyt ja myös kirjastotiloihin vaikuttanut muutos yllättänyt Sinut joiltakin osin? Miten?

16. Millaisena näet kirjastotilan tulevaisuuden (esim. vastakkainasettelu hiljainen lukutila vs. äänekkäs tapahtumakirjasto)? Ovatko seuraavat kirjastotiloja koettelevat muutokset jo "ovella"? Mitä ne ovat?

LIITE 2

Kysymyksiä kirjastoille
Marja Leskinen

1. Milloin Kemin kaupunginkirjasto on valmistunut?
2. Kuka kirjaston on suunnitellut? Järjestettiinkö suunnittelusta arkkitehtikilpailu?
3. Minkä kokoiset kirjastotilat ovat? Ovatko tilat kooltaan suositusten mukaiset?
4. Onko kirjastossa tehty remonttia valmistumisen jälkeen? Mitä muutoksia remontissa tehtiin?
5. Onko kirjaston osastojakoa muutettu alkuperäisestä? Jos on, millaisia muutoksia on tehty ja miksi?
6. Onko kirjastossa tällä hetkellä muutos- tai remonttitarvetta? Ollaanko kirjastoa lähiaikoina remontoimassa tai osasto- tai tilajakoa muuttamassa? Miten ja miksi?
7. Tarvittaisiinko jollekin kirjastotoiminnolle lisää tilaa tai kokonaan uudet omat tilat? Mille toiminnolle?
8. Onko kirjastossa käsikirjasto? Jos käsikirjastosta on luovuttu, mitä siltä vapautuneisiin tiloihin on sijoitettu?
9. Miten lainaus/palautusautomaatit ja asiakaspäätteet on saatu sovitettua kirjastotilaan?
10. Kuuluuko kirjaston asiakaskuntaan etätyöntekijöitä ja opiskelijoita? Onko näiden asiakasryhmien määrässä tapahtunut muutoksia? Ovatko näille ryhmille varatut tilat toimivat ja riittävät?
11. Minkälaisia kirjastotiloja koskevia palautteita tai muutostoiveita asiakkailta on tullut?
12. Mitä mieltä kirjaston henkilökunta on kirjastotiloista? Tuskastuttaako joku asia tai onko joku asia vastaavasti erityisen hyvin?
13. Kuinka hyvin kirjastonne mielestäsi vastaa tämän päivän kirjaston tilavaatimuksia? Onko esimerkiksi nykyiselle kokoelmalle ja eri osastoille tarpeeksi tilaa? Ovatko tilat toimivat tapahtumien järjestämiselle?
14. Onko kirjastossa tehty poistoja lisätilan saamiseksi?
15. Onko kirjastoissa 1980-luvulla käynnistynyt ja myös kirjastotiloihin vaikuttanut muutos yllättänyt Sinut joiltakin osin? Miten?
16. Millaisena näet kirjastotilan tulevaisuuden (esim. vastakkainasettelu hiljainen lukutila vs. äänekäs tapahtumakirjasto)? Ovatko seuraavat kirjastotiloja koettelevat muutokset jo "ovella"? Mitä ne ovat?

LIITE 3

Kysymyksiä kirjastoille
Marja Leskinen

1. Milloin Limingan kunnankirjasto on valmistunut?
2. Kuka kirjaston on suunnitellut? Järjestettiinkö suunnittelusta arkkitehtikilpailu?
3. Minkä kokoiset kirjastotilat ovat? Ovatko tilat kooltaan suositusten mukaiset?
4. Onko kirjaston osastojakoa muutettu alkuperäisestä? Jos on, millaisia muutoksia on tehty ja miksi?
5. Onko kirjastossa tällä hetkellä muutos- tai remonttitarvetta? Ollaanko kirjastoa lähiaikoina remontoimassa tai osasto- tai tilajakoa muuttamassa? Miten ja miksi?
6. Tarvittaisiinko jollekin kirjastotoiminnolle lisää tilaa tai kokonaan uudet omat tilat? Mille toiminnolle?
7. Onko kirjastossa käsikirjasto?
8. Miten lainaus/palautusautomaatit ja asiakaspäätteet on saatu sovitettua kirjastotilaan?
9. Kuuluuko kirjaston asiakaskuntaan etätyöntekijöitä ja opiskelijoita? Onko näiden asiakasryhmien määrässä tapahtunut muutoksia? Ovatko näille ryhmille varatut tilat toimivat ja riittävät?
10. Minkälaisia kirjastotiloja koskevia palautteita tai mahdollisia muutostoiveita asiakkailta on tullut?
11. Mitä mieltä kirjaston henkilökunta on kirjastotiloista? Tuskastuttaako joku asia tai onko joku asia vastaavasti erityisen hyvin?
12. Kuinka hyvin kirjastonne mielestäsi vastaa tämän päivän kirjaston tilavaatimuksia? Onko esimerkiksi nykyiselle kokoelmalle ja eri osastoille tarpeeksi tilaa? Onko kirjastossa tehty poistoja lisätilan saamiseksi?
13. Ovatko tilat toimivat tapahtumien järjestämiselle?
14. Onko kirjastoissa 1980-luvulla käynnistynyt ja myös kirjastotiloihin vaikuttanut muutos (digitalisaatio/ automatisaatio) yllättänyt Sinut joiltakin osin? Miten?
15. Millaisena näet kirjastotilan tulevaisuuden (esim. vastakkainasettelu hiljainen lukutila vs. äänekäs tapahtumakirjasto)?
16. Ovatko seuraavat kirjastotiloja haastavat muutokset jo "ovella"? Mitä ne ovat?